

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 2 Issue 3, November 2018

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA EYNESİL YÖRESİNDE RUS İŞGALİNİN ANILARA YANSIMALARI

The Reflections of Russian Occupation in Eynesil in First World War on Memoirs

Mevlüt Kaya*

Öz: Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, Anadolu'da genel olarak ekonomik ve toplumsal düzen bozulmuştur. Osmanlı Devleti'nin askeri, siyasi ve mali bakımdan güçsüz düŐmesi, Osmanlı toplumunun her kesimini derinden etkilemiştir. Ayrıca Avrupalı devletlerle birlikte Rusya'nın Anadolu üzerindeki planları, I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında uygulamaya geçirilmiŐtir. Osmanlı askeri güçlerinin Kafkas harekâtı başarısızlıkla sonuçlanınca Ruslar, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'deki çoğu Türk Őehrini işgal etmişlerdir. Eynesil de Temmuz 1916'da Rusların işgaline maruz kalmıştır. Rus güçleri, Eynesil ve bağlı bulunduğu Görele yöresinde kendilerine direnen birçok sivil katletmiŐtir. İŐgalle birlikte yörede zulüm, işkence ve katliamların bilançosu hayli büyük olmuştur. Yörede işgal güçlerinin insanlık dıŐı eylemlerine maruz kalanlar yalnızca siviller değildir; meskenler, tarlalar, mezarlıklar ve hayvanlar da Rusların hunharca saldırılarının hedefi olmuştur. İŞgalin başlamasıyla Eynesil yöresinden batıdaki ilcelere göç hareketleri başlamıştır. Çoğu Eynesilli göç yollarında yaşamını yitirmiştir. Açlık, kıtlık ve salgın hastalıklar, halk arasında "muhacirlik yılları" olarak bilinen döneme en az savaş kadar etki etmiştir. Bu çalışmada Eynesil'de Rus işgali ve süreç iğerisinde yaşanan geliŐmeler irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Eynesil, Görele, Rus işgali, muhaceret, açlık, salgın hastalıklar

Abstract: With the beginning of the World War I, financial and social system generally corrupted in Anatolia. Military, political and financial collapses of the Ottoman Empires affected the every segment of the Ottoman society. Furthermore, plans of Russia with the European countries about Anatolia were put into practice during and after World War I. Russians occupied the eastern Anatolia and the eastern Black Sea because of the fact that Ottoman military force failed in Caucasian Operation. Eynesil was also occupied by the Russian Army in July, 1916. The Russian armies killed a lot of civilians, who resisted to the Russian invasion in Eynesil and Görele region. With the occupation, it was seen torture and the massacres of the Russian the region. Not only the civilians were exposed to the subhuman acting's of occupation armies in the region; but the residences, fields, cemeteries and animals became a target of bloodthirsty attacks of Russians. Personal testimonies, letters and memories a on this period are important to show what was assured in these days. At the beginning of the occupation, the movements of migration from the Eynesil region to the western provinces began. Most of the migrants from Eynesil lost their lives on the migration routes. Hunger, famine and epidemics have affected the population of the region that this period is known as "years of emigration". In this work, important information on Eynesil under the Russian occupation will be studied.

Keywords: Eynesil, Görele, Russian occupation, migration, hunger, epidemic diseases

*Okutman, Giresun Üniversitesi, Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksek Okulu, mevlut.kaya@giresun.edu.tr

Giriş

Eynesil yöresi eski çağlarda Hititler, Kimmerler, Dreller, Frigler, Miletoslar, Makedonlar, Sakalar, Kapadokyalılar, Tibarenler, Khaldailer, Pontoslar ve Romalıların hâkimiyetinde kalmıştır.¹ 11. yüzyılda Bizans egemenliğine son vererek Anadolu'ya akın etmeye başlayan Türk boyları, Anadolu'nun en ücra köşelerine dek ulaşarak geleneksel konargöçer yaşantılarını sürdürmeye çalışmışlardır. Malazgirt zaferinden sonraki yoğun akınlar sürecinde Ordu-Ünye'den Giresun-Trabzon kırsallarına kadar uzanan bölge, Kuşdoğan Bey öncülüğünde Çepni boyu tarafından fethedilmiştir.² Kuşdoğan Bey'in yöreyi 1301'den önce fethederek Türk iskânına açtığı bilinmekle birlikte, fethin tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır.³ Bu durum, bölgede ilk defa hâkimiyet sağlayan Türklerin tahrir tutma geleneği olmayışıyla ilgilidir. Ancak bugün yörede, Kuşdoğan Bey'e dair önemli kültürel kalıntılar mevcuttur. Giresun'un Dereli ilçesindeki Kuşdoğan Kalesi ve Kuşdoğan⁴ köyünün adı (bugün Kuşluhan Mah.)⁵ bu kalıntılara örnektir.

Giresun yöresi (Kürtün, Dereli, Tirebolu, Görele, Eynesil), Kuşdoğan Bey tarafından fethedildikten bir süre sonra, Trabzon Rum imparatoru I. Aleksios tarafından geri alınmıştır. Sonraki süreçte Türk akınları devam etmiş ve Giresun yöresinde yoğunlaşan Çepniler, Hacı Emiroğlu Süleyman Bey öncülüğünde 1397'de Giresun yöresini Rum imparatorundan tekrar geri almışlardır.⁶ Burada zikredilen Çepnilerin bir bölümü, yöreyi Türkleştirmede önemli faaliyetler yürüten ve Moğol istilasıyla Karadeniz'e çekilenlerden oluşmuştur.⁷ Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Giresun yöresindeki egemenliği 1397'de Türkler tarafından bitirilmiş ise de yöredeki siyasi istikrarsızlık yüzyıllarca sürmüştür.

Fatih Sultan Mehmet 1461'de Trabzon'un fethine çıktığında Tirebolu, Görele ve Giresun kaleleri Rum İmparatorluğu'nun egemenliğindedir. Kürtün, Eynesil, Görele, Dereli ve Giresun'un kırsal bölgeleri ise Çepni Türklerinin elindedir.⁸ Bugün Eynesil-Görele yöresindeki nüfusun çoğunluğunun Horasan, Batum, Kırım ve Kürtün üzerinden geldiğine dair rivayetlere halk anlatılarında sıkça rastlanmaktadır.⁹

15. yüzyıl seyyahlarından Clavijo'nun hava koşulları nedeniyle fazla kalamadığı için ayrıntılı bilgi alamadığı Eynesil-Görele yöresinde,¹⁰ azımsanamayacak bir Türk nüfus, kaza merkezinin hemen arkasında yerleşmiş haldedir.¹¹ 1461'de Trabzon'un fethinin¹² gerçekleşmesinde, yöredeki Çepni beylerinin önemli katkıları olmuştur. Çepniler, 1300'lü ve 1400'lü yıllarda Harşit vadisinin yukarı kesimlerine yerleşmişler, 1461'den sonra bölgenin Osmanlı egemenliğine dâhil olmasıyla yöre geneline yayılmışlardır.¹³

¹ Adem Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 86-99.

² Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Tarihinden İzler*, Fast Yayınları, İstanbul 2000, s. 39; Veli Saltık, *Çepniler ve Güvenç Abdal Ocağı*, Özdoğan Yayınları, Ankara 2016, s. 40.

³ Ahmet Gürsoy, "Giresun Kazası'nın Vilayet Oluşu", *Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (Sempozyum Bildirileri)*, Ümit Ofset, Ankara 2003, s. 98.

⁴ Faruk Sümer, *Çepniler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 73.

⁵ Necati Demir, "Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı'nın Kuruluşu", *G.Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı: 63, 2012, s. 86; V. Saltık, *a.g.e.*, s. 40.

⁶ Mevlüt Kaya, *Çepniler Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri*, Togan Yayınları, İstanbul 2011, s. 10-110; F. Sümer, *a.g.e.*, s. 1-145.

⁷ Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, Bilge Yayınları, Ankara 1997, s. 28.

⁸ Necmettin Aygün, *Onsekizinci Yüzyılda Trabzon'da Ticaret*, Serander Yayınları, Trabzon 2005, s. 14.

⁹ Akif Keskin ile yapılan görüşme, 17.04.2017.

¹⁰ Ruy Gonzales De Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, Çeviren: Ö. Rıza Doğrul, Ses Yayınları, İstanbul 1993, s. 68.

¹¹ Ömer Akbulut, *Trabzon: Cumhuriyetten Evvel Tarih ve Valiler-I*, İstikbal Matbaası, Trabzon 1955, s. 66-67.

¹² Heath W. Lowry, *Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 13; M. Hanefi Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 18-46.

¹³ A. Gürsoy, *a.g.e.*, s. 98-102.

1515'te Eynesil-Görece yöresinde 79'u Müslüman, 702'si Hıristiyan olmak üzere toplam vergi nüfusu 781'di. 1583'te ise yörede vergi veren Müslüman hane sayısı 91'e yükselmişti. 1682'de Eynesil köyündeki Görece Kalesi'nde 51 asker bulunmaktaydı.¹⁴

1694'te Macaristan seferi için, Osmanlı Devleti tarafından Eynesil-Görece ve Tirebolu yörelerinden 300 asker toplanarak Edirne'ye gönderilmesi istenilmiştir.¹⁵ 1703'te ise Karadeniz kıyılarındaki pek çok kasabaya donanma için gemi yapmaları emredilmiş; Sinop'ta yapılacak gemi için yöreden ustalar gönderilmiştir.¹⁶ 1727'de ilan edilen bir fermanla, Sohum Kalesi'ne Giresun'dan 3, Keşap'tan 2, Tirebolu'dan 2 ve Görece-Eynesil yöresinden 2 deniz aracı sevk edilmiştir.¹⁷ 1729'da Eynesil'deki kale eşkıyalar tarafından topa tutularak tahrip edilmiştir.¹⁸ Bu olayla ilişkili olan bazı aileler Afyon-Sandıklı yöresine¹⁹ sürgün edilmişlerdi.²⁰

1780-1811 yıllarında Görece-Eynesil yöresi, voyvoda Kuğuzade Süleyman Ağa'nın siyasi egemenliğinin etkisindeydi. Bu tarihlerde, yöre siyasi yönden en karışık zamanlarını yaşamaktaydı. Hükümetle âyanlar arasında ciddi sorunlar çıkıyordu. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde çıkan Tuzcuoğulları isyanı, Görece-Eynesil yöresinde büyük bir kargaşaya yol açmıştı. Olayların şiddeti artınca Sultan II. Mahmut, 1816'da yöreye iki firkateyn ile bir korvet göndererek kargaşayı sonlandırdı.²¹

1853-1856 yılları arasında Kırım Savaşı'yla meşgul olan Osmanlı devlet idarecileri, ekonomik yetersizliğin giderilmesi ve ordunun iâşesinin sağlanması için halktan yardım talebinde bulunmuştur. Bu kampanya için Görece ve Eynesil yöresinden 19.900 kuruş yardım toplanmıştır.²²

Kırım Savaşı'ndan Birinci Dünya Savaşı'na kadarki süreçte yörede, dönemin koşullarına ve sosyoekonomik değişkenlerine bağlı olarak yoğun bir nüfus hareketi yaşanmıştır. Söz konusu süreçte, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi buhranla, buhrana bağlı gelişen ıslahat girişimlerinin yanı sıra ölümcül salgın hastalıkların ağır yansımaları olmuştur.²³

Yukarıda özetlenen tarihsel bütünlüklerinden ötürü Görece ve Eynesil'in tarihini birlikte değerlendirmek gerekmektedir.²⁴ Çeşitli Türk boylarının yaşadığı kırsal yerleşimleri içeren bu iki yer, bölgede Türk kültürünün yerleşmesine önemli katkılar sağlayan bir havzayı teşkil etmiştir. Başka bir husus da bölgenin fiziki koşullarının dış etkilere kapalı olmasıdır. Kıyından itibaren başlayan sıradağlar, katmanlar halinde art arda dizilmiş olduklarından, iç bölgelere açılan geçitler azdır. Bu coğrafi gerçeklik, tarihsel süreçteki nüfus hareketlerini etkilediği oranda bölge tarihinin akışını da belirlemiştir. Fiziki yapısının oluşturduğu koşullardan dolayı bölge, tarihsel süreçte doğrudan bağlı veya yarı bağlı olduğu iktidarların kontrol

¹⁴ Ayhan Yüksel, "Görece: Coğrafyası, Tarihi ve Tarihi Şahsiyetleri", *Görece Kültür Sanat Sempozyumu (20 Aralık 2003 Bildiriler)*, Hazırlayan: S. Çiçek vd., Görece Dernekler Birliği Yayınları, İstanbul 2005, s. 6-7.

¹⁵ A. Yüksel, a.g.t., s. 7.

¹⁶ Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi*, Serander Yayınları, Trabzon 2000, s. 73.

¹⁷ M. Goloğlu, a.g.e., s. 75, 80.

¹⁸ Şükrü Çoban, "Görece-Eynesil Kalesi'nin Topa Tutulması", *Görece Ekspres*, 29.02.2016.

¹⁹ *Harun Çetin ile yapılan görüşme*, 08.05.2017.

²⁰ M. Goloğlu, a.g.e., s. 75, 80.

²¹ Münir Aktepe, "Tuzcuoğulları İsyanı", *Tarih Dergisi*, Sayı: 5-6, 1953, s. 27-28; A. Yüksel, a.g.t., s. 10.

²² Besim Özcan, "Trabzon Eyaleti'nin Kırım Harbi'ne Katkıları", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, 2001, s. 251 (Kaynakta "Görece" olarak verilmiş ise de Eynesil bu dönemde Görece kazasına bağlı köy statüsünde olduğundan çalışmada "Eynesil-Görece" şeklinde aktarılmıştır).

²³ Zikredilen sürece dair bilgiler, çalışmanın ileriki bölümlerinde verileceğinden bu kısımda aktarılmamıştır.

²⁴ 1920 yılına dek Trabzon vilayetine bağlı bir ilçe olan Giresun; merkez kaza, Tirebolu ve Görece kazaları ile bunlara bağlı Bulancak, Espiye ve Keşap bucaklarından oluşmaktadır. 1923 yılında Giresun il olmuş, 1933'te Şebinkarahisar ve Alucra, Giresun'a bağlanmıştır. 1934'te Bulancak, 1945'te Keşap, 1957'de Espiye, 1958'de Dereli, 1960'ta Eynesil, 1987'de Yağlıdere ve Piraziz, 1990'da Çanakçı, Çamoluk, Doğankent ve Güce beldeleri ilçe statüsüne kavuşmuştur; Mustafa Cin, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun'da Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri", *Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (Sempozyum Bildirileri)*, Ümit Matbaası, Ankara 2003, s. 165-166.

mekanizmalarının en az işlediği yer olmuştur. Bir bakıma bölgenin, dönemin otoritesine bağlılığı siyasi iltihaktan öteye geçememiştir.

Görelle-Eynesil havzasının kırsal yerleşimleri, etrafındaki sıradağlar sayesinde doğal bir emniyet sağlamışken, Karadeniz'e dayanan kıyıları korunaksız kalmıştır. Kıyıya yaklaşan korsanlar kasabalarda, geçmişte birçok kere yağma hareketinde bulunmuşlardır. Rus Kazakları'nın sahilden yaptığı saldırılar da Cenevizlilerin bölgedeki limanlara saldırıları da aynı coğrafi koşulların sonucudur.²⁵ Birinci Dünya Savaşı sırasında da benzer süreçler yaşanmıştır. Bölge 1916'da Rus işgaline uğramıştır. Bölgede eş zamanlı olarak yaşanan kıtlık, ölümcül salgın hastalıklar ve işgalcilerin neden olduğu maddi-manevi tahribatın izlerine bugün halâ yazılı ve sözlü anılarda rastlanabilmektedir. Eynesil yöresinde Rus işgali sürecinde yaşananları sözlü ve yazılı biçimde aktaran kaynaklar oldukça fazladır. Bu kaynakların bir kısmı, çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Yöredeki Rus işgaline ışık tutan önemli kaynaklardan birisi de Köseoğlu Osman'ın hatıratıdır. Kaynağın önemine atfen çalışmada ayrı bir başlık olarak değerlendirilmiştir.

1. Eynesil Yöresinde Rus İşgali'nin Başlaması

Birinci Dünya Savaşı, Avrupalı devletlerin sömürge politikaları neticesinde başlamıştır. Kaybettiği toprakları yeniden kazanma stratejisine temelli olarak güçlü bir müttefikle savaşa dâhil olan Osmanlı Devleti, askeri gücünü en üst düzeye çıkarmak zorunda kalmıştır. Devletin askerî ihtiyacına binaen ülkenin çeşitli bölgelerinde olduğu gibi Rize, Trabzon ve Giresun'da da seyyar jandarma taburları kurulmuştur. Karadeniz Müdafaa Teşkilatı dâhilinde Amasya, Tokat ve Samsun seyyar jandarma taburlarının yanı sıra, Görelle-Eynesil yöresinde kırk yaş üstü kişilerden bir müstahfiz birliği oluşturulmuştur.²⁶ Bu süreçte, Yunanistan'ın Ermenilerle birlikte Osmanlı'ya karşı mücadele planlarına Anadolu'daki kiliselerin büyük çoğunluğu destek vererek Ermeni gençlerini kışkırtmışlardır. Ermeni patriği Zaven Efendi, Doğu Karadeniz'deki Ermeni gençlerini Osmanlı'ya karşı mevzilenmeye çağırarak, Samsun ve Trabzon yörelerinin cephanesini dağıtım yerleri olduğunu söyleyerek buralarda yirmi yaşındaki gençleri Yunanistan'a yardım etmeleri için örgütlemiştir. Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi, Trabzon ve yöresinde de Ermeni-Rum komiteleri kurulmuş, komitelerin faaliyet alanları belirlenmiştir.²⁷

1914 yılı sonu-1915 yılı başlarında Batum-Çoruh arasında ciddi mücadeleler yaşanmıştı. Rus baskınları sonucunda, Ocak 1915'ten itibaren Erzurum yöresinden çevre şehirlere büyük göç hareketleri gerçekleşmişti.²⁸ 1916'da Erzurum yerlileri, Ermeni baskınlarından duydukları endişeden ötürü, açlık ve perişanlık içinde yerlerini terk ederek göç etmeye başlamışlardı.²⁹ Rusların Kafkasya'daki ağırlığı ve Sarıkamış Harekâtı'nda alınan başarısızlıklar neticesinde Ocak 1916'da Artvin üzerinden ilerlemeyi sürdüren işgalciler, Arhavi'ye ulaştıklarında 11 piyade taburu, 3 süvari bölüğü ve 24 topa sahiplerdi. Buna karşın Türklerin elinde, 7 piyade taburu, 1 süvari takımı ve 6 toptan oluşan sahil birliği bulunmaktaydı.³⁰ Farklı coğrafyalarda birçok cephede savaşmakta olan Türk ordusu, bölgede gerçekleşen işgale ve gündün güne ilerleyen işgal güçlerine karşı koyacak teknik güce sahip değildi. Ruslar Rize-Trabzon bölgesinde de yerli halka işgali en acı biçimde yaşatarak Giresun istikametinde ilerliyordu. Yerli halkın direnişlerine katliamla cevap veren Ruslar, Of'ta ve Sürmene'de de büyük bir direnişle

²⁵ Ö. Akbulut, *a.g.e.*, s. 131; M. Goloğlu, *a.g.e.*, s. 58; A. Yüksel, *a.g.t.*, s. 7.

²⁶ M. Goloğlu, *a.g.e.*, s. 169.

²⁷ Zafer Çakmak, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007, s. 235.

²⁸ Süleyman Tekir, "Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Rus İşgal Bölgelerinden Yapılan Göçler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 16/30, 2016, s. 45.

²⁹ Volkan Aksoy, "Trabzon'da Rus İşgali ve Muhaceret (1916-1918)", *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu (25-27 Eylül 2014)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 838.

³⁰ Hikmet Öksüz-Veyssel Usta, "I. Dünya Savaşı Sırasında Rus Donanmasının Trabzon ve Çevresini Bombalaması", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 24, 2014, s. 29-30.

karşılaşmışlardı. Araklı'daki direniş ve yaşanan acı olaylar,³¹ yörede Ruslara karşı verilen sivil mücadelenin niteliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Trabzon yöresinin tarihi, coğrafi ve stratejik önemine dikkat çeken Öksüz ve Usta,³² Rusların yayılma politikalarında Trabzon'un, "genelde ilk adım ya da atlama noktalarının başında" geldiğine dikkat çekmişlerdir. Rusların en büyük hedefleri arasında Trabzon'u alarak İstanbul'a kadar ilerlemek vardı.³³ Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Karadeniz sahillerindeki Osmanlı şehirlerini bombardımana tutan Rus taburları, Trabzon-Giresun yöresine gelinceye dek bölge genelinde birçok yerleşim yerinde işkence ve katliamlar gerçekleştiriyorlardı. Rus güçlerinden cesaret alan Ermeni çeteleri ve Pontusçu Rumlar da Trabzon yöresinde yağma ve katliam eylemlerine girişmekle birlikte,³⁴ yörede Rusların lehine casusluk faaliyetlerinde bulunmaktaydılar.³⁵ Öte yandan, Rus donanması bölgedeki Müslümanların moralini bozarak onları yerlerini terk etmeye zorluyordu.³⁶ İşgal altındaki Trabzon yöresinde Müslüman nüfus hızla azalıyordu. Genç'in konuya dair bir araştırmasında, dönemin tanıklarından Sadi Selçuk o anları şöyle ifade etmiştir: "Ara sıra evden çıkıp Trabzon'u dolaşıyordum. Türklerin büyük çoğunluğu hicret ettikleri için hasretini çektiğim bir hemşeriye tesadüf edemiyordum." Dahası, işgalciler Müslümanların camide ibadet etmelerini bile engellemeye çalışıyorlardı.³⁷

Sarıkamış taarruzunun başarısızlıkla sonuçlanması ve Kafkas cephesinin çökmesiyle üstünlüğün işgalci Rus ordusuna geçmesi, ilerleyen zamanlarda Doğu Karadeniz halkı üzerinde, 1916-1918 sürecini kapsayan ve son derece dramatik olan hadiselerle yol açmıştır.³⁸ Ruslar, Trabzon kıyılarında batıya doğru ilerlerken, Müslümanların çoğunlukta olduğu köyleri ele geçirmeye çalışıyorlardı. Rus boyunduruğuna girmek istemeyen Müslüman halk, batıdaki sakin bölgelere doğru göç ediyordu.³⁹

Savaş, Eynesil-Görelle yöresine etkili bir kıtlık ve salgın hastalık dalgasını beraberinde getirmiştir. Savaşın başında Eynesil'de tuz bhranı başlamış, halk deniz suyunu kaynatıp yoğunlaştırarak tuz yerine kullanmaya çalışmıştır.⁴⁰ Öte yandan açlık ve hastalıklar, devlet idarecilerinin ve halkın en fazla çözüm aradığı sorunlar haline gelmiştir. Bu tarihlerde Trabzon Valiliği, Görelle Kaymakamlığı'nın muhtaçların iaşesi ve tedavilerine dair talebine olumsuz cevap vermiştir. Görelle Kaymakamlığı, aç ve hasta halkın sorunlarına çözüm üretmez duruma gelmiştir.⁴¹ Görelle-Eynesil yöresinde hayat giderek daha da zorlaşmıştır. Bir yandan kuraklık ve kıtlık, diğer yandan işgal süreci, eşkıya ve muhacir baskınları, çalışacak insan gücünün kalmaması, artan salgın hastalıklar ve ölümler yöreyi yaşanamaz hale getirmiştir.⁴²

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılının bitiminde, Rus ordusu tarafından tahrip edilen kayıkların bir kısmı onarılarak Görelle limanına getirilmiştir. Gıda maddesi taşıyan bu kayıkların bir kısmı Eynesil, bir kısmı da Görelleli kayıkçılara aittir.⁴³

³¹ Mehmet Akif Bal, "Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon-Araklı'da Yaşanan İşgal Olayları ve İşgal Acıları (1914-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 15/30, 2016, s. 33-34.

³² H. Öksüz-V. Usta, *a.g.m.*, s. 25-51.

³³ Volkan Aksoy, *a.g.m.*, s. 834.

³⁴ Veysel Usta, "Tanıkların Kaleminden Rus İşgalinden Sonra Trabzon'un Durumu", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 17, 2014, s. 154, 167, 170.

³⁵ Mustafa Balcıoğlu, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında Karadeniz'de Rum Faaliyetleri ve Sivil Tepki", *OTAM*, Sayı: 4, 1993, s. 94.

³⁶ H. Öksüz-V. Usta, *a.g.m.*, s. 28.

³⁷ Zafer Genç, "Rus İşgali Sırasında Trabzon ve Yöresinde Meydana Gelen Tahribat (18 Nisan 1916-24 Şubat 1918)", <http://www.zafer.com/rus-ısgali-sirasında-trabzondaki-tahribat.pdf> (30.11.2017).

³⁸ V. Usta, *a.g.m.*, s. 137.

³⁹ S. Tekir, *a.g.m.*, s. 54.

⁴⁰ Mustafa Arslan, *Görelle*, San Matbaası, Ankara 1973, s. 40.

⁴¹ Ayhan Yüksel, *Giresun Tarihi Yazıları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 111-112.

⁴² Bu konuda ayrıca bkz. Volkan Aksoy, "Birinci Dünya Savaşı'nda "Göç"ün Acılarına Tanıklık Eden Şehir: Giresun", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 4/5, 2018, s. 83-101.

⁴³ Kayıkçıların adları ise şöyledir: Eynesilli Mustafa Bey oğlu Ali, Eynesilli Mahmut oğlu Mustafa, Aralıkli Seyyid oğlu Mustafa, Eleğülü Ermenek Efendi, Eleğülü Tavacızaade Hüseyin Efendi, Eynesilli Dedeoğlu İsmail, Eynesilli

1916 yılı başlarında Anadolu'nun doğusundan itibaren Karadeniz Bölgesi'ne yönelen Rus birlikleri hızla ilerlemiş; Artvin, Rize ve Trabzon'daki yerli direnişçileri katlederek Giresun sınırlarına dayanmışlardır. İşgal güçleri Erzurum'dan itibaren ilerlemeye başladıklarında Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey, Yoroç'un doğusundaki köy ve kasabaların boşaltılmasını emretmişti.⁴⁴ Bu emirden sonra, yerli halkın bir kısmı Trabzon'dan Giresun istikametine doğru göç etmeye başlamış, bir kısmı ise işgale direnmek için yerini terk etmemişti. Halk arasında "muhacirlik dönemi" olarak adlandırılan acılı bir işgal, kıtlık ve salgın hastalıklar dönemi başlamıştı. Yöre halkı yıllarca göç yollarında açlık ve sefaletle yaşamaya çalışmış, işgalin bitiminde hayatta olanlar yerlerine dönmeye başlamışlardı. Dönüşler iki şekilde gerçekleşmişti: Bir kısım halk kendi çabasıyla memleketine dönerken, bazıları da devlet desteğiyle dönmeyi tercih etmişti.⁴⁵

Ruslar, Trabzon ve Giresun yöresinin alınmasını, İç Anadolu'ya yapacakları olası yayılma için gerekli görmekteydi.⁴⁶ 1916 Nisan'ında Trabzon'u işgal ederek Akçaabat'ı bombardımana tutan Ruslar,⁴⁷ aylar sonra buradaki direnişi kırarak Eynesil'e girmişlerdir. Eynesil-Görece yöresi, 1916 Temmuz'undan itibaren Rus işgali altında kalmıştır. 2 Ağustos 1916'da Tirebolu Kaymakamlığı'ndan Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen bir şifrede, bir tabur kadar Rus askerinin Sis Dağı'nı geçtiği bildirilmiştir.⁴⁸ Yüksek sıcaklıkların yaşandığı 1916 Temmuz'u, Ramazan ayına tesadüf etmiştir.⁴⁹ İşgalin ilk günlerinde Rus donanması Eynesil merkezinde, bugünkü balıkçı barınağının bulunduğu yerde kasabayı bombardıman altına almış, bir Türk gemisini batırmıştır.⁵⁰

2. Eynesil Yöresinde Rus İşgali'ne Dair Anılar

2.1. İşgal Günlerinin Sözlü Anılara Yansımaları

Şair ve yazar Nihat Çelik Selimoğlu'nun işgal günlerini yaşayan Eynesillilerle 1990'lı yıllarda yaptığı bir röportaja göre Ruslar, 25 Temmuz 1916 günü Eynesil-Çavuşlu'ya⁵¹ doğru yol alan göçmen kafilesini top ateşine tutmuşlardı. Ateşin ardından ise 182 kişinin ölümünü bir zafer sevinci içinde izlemişlerdi. 1908 doğumlu Zeliha Bodur'un anlattıklarına göre, Ruslar Eynesil'de büyük katliamlar yapmıştı:

"Mahallede bulunan on sekiz-elli yaş arası eli silah tutan adamlarımızı öldürmüşler. Kimisini boğarak, kimisini süngüleyerek öldürmüşlerdir. Epeyce bir katliam yapmışlar. Ölülerin bir kısmını denize atmışlar. Denizde kalan cesetler şişmiş, gece karanlığında mahallenin sağ kalan sakinleri şehitleri tespit edip, alıp götürerek definini yapıyorlardı..."⁵²

Kakatoğlu Ali, Göreleli Haytaoğlu Mustafa ve ortağı Ali, Göreleli Yakupzade Osman ve ortağı Bayram, Köseli köyünden Kahyaoğlu Hacı Ali, Görece Çarşı'dan Cinoğlu Abdullah, Görece Çarşı'dan Raşidzade İbrahim, Eleğülü Pınaroğlu Hacı Salih; A. Yüksel, "Görece: Coğrafyası...", s. 16.

⁴⁴ Nihat Çelik Selimoğlu, *Doğu Karadeniz'de Kuva-i Milliye ve Mihenk Yeri ve Görece*, Eser Sahibinin Kendi Yayını, Trabzon 2011, s. 13.

⁴⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Volkan Aksoy, "Birinci Dünya Savaşı Hükümetin Trabzon Muhacirlerine Yaptığı Yardımlar ve Yörenin İçinde Bulunduğu Durum", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 17, 2014, s. 113-134.

⁴⁶ Mehmet Akif Bal, "Trabzon'un Rus Donanması Bombardımanı ve Bombardımanın Trabzon'a Etkileri (1914-1916)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 27/81, 2011, s. 548.

⁴⁷ Erden Menteşeoğlu, *Osman Ağa*, Yeşilgiresun Matbaası, Giresun 1991, s. 37.

⁴⁸ Murat Dursun Tosun, *Arşiv Belgelerinde Giresun Tarihine Yaşananlar ve Ayrıntıları*, Rihtim Dijital Matbaa, İstanbul 2017, s. 793-794.

⁴⁹ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 40.

⁵⁰ *Şükri Çoban ile yapılan görüşme*, 03.05.2017.

⁵¹ N. Çelik'in röportajdan elde ettiği bilgiler, dönemin belgelerinde yer alan bilgilerle uyumaktadır. 20 Temmuz'da Eynesil'in bir yaylasında bulunan Rus taburunun, 5 gün sonra Eynesil merkezine inmiş olması dönemin koşullarına göre olağandır. Tirebolu'dan Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Temmuz 1916 tarihli şifrede Rus taburunun Eynesil'in yaylası olan Sisdağı'nda bulunduğu haber verilmiştir; BOA, DH. ŞFR. Dosya No: 527, Gömlek No: 29, Tarihi: 20 Temmuz 1332; M. D. Tosun, *a.g.e.*, s. 793, 794.

⁵² N. Ç. Selimoğlu, *a.g.e.*, s. 35-36.

Trabzon-Karadağ'daki cephelerinin bozulmasıyla batıya doğru çekilmeye başlayan Türk askerlerinin konuşmalarını, o anın tanığı olan Üzümlü (Şalpaazarı) köyünden 1904 doğumlu Ali Rıza Karaçoban şöyle aktarmıştır: “Karadağ'daki birliğimiz bozuldu. Biz buradan Dizgine'ye çıkacağız. Oradan Çavuşlu Deresi'ni takiben Harşit nehri boyuna geçip Rus'a karşı cephe tutacağız!” Bunları söyleyen askerler, oradan gitmişler ve Çavuşlu Deresi'nde Rus askerlerine bir baskın yapmışlardır. Baskının sonucunu, Koyunhamza köyünden Civakoğlu Ali Efendi “işgal güçlerinin iki avcı taburunu derenin havzasında imha ettiler” şeklinde aktarmıştır. Buradaki Türk askerleri, daha sonra Harşit Çayı'ndaki görevlerinin başına gitmişlerdir.⁵³ Karaçoban'ın hatıralarındaki şu ifadeler, Eynesil halkının yaşadığı işgal acılarını açıkça ortaya koymaktadır:

“... Bir bölük kadar askerimiz, ağır ve hafif makineli tüfeklerle içlerine 8-10 tane kadar milis gücünden takviye almak suretiyle, silahlarını yarım saat kadar hiç susturmamacasına düşmana yaylım ateş ediyorlar. Rus işgal güçleri, neye uğradıklarını şaşırarak gerisin geri, Heri (Kekiktepe) köyü altına çekilmişler. O sırada Çavuşlu'da yerli halk çok az kalmıştır. Zira işgal kuvvetlerinin önünden batıya doğru hicret edip gitmişlerdi. Fakat Çavuşlu muhacirlerle doludur. Çavuşlu'da eli silah tutan ne kadar Türk halkı varsa, süvari, silahlı, yaya ve süngülü Rus saltatlar* nezaretinde, çift sıra yapılarak, Heri köyü altına, deniz kenarına yığıyorlar. O muhacir halkın tamamını ağır ve hafif makineli tüfeklerle tarıyorlar ve bir an deniz, şehitlerden akan kanlarla kıpkırmızı olmuştu. Biz muhacirlikte iki sene kaldık. Muhacirlikten dönüp oradan geçerken deniz dalgaları halen insan saçını çıkarıyordu. Orada şehit olan kadınların ve çocukların cesetleri, başları ve saçları denizde kuma karışmış. İki sene sonra dahi deniz dışarıya halen kafatası, çocuk ve kadın saçını atıyor derlerdi...”⁵⁴

Aralık ile Köseli köyleri arasındaki derede işgalci Rus askerlerinden bazıları, Eynesilli direnişçilerce etkisiz hale getirilmiştir. Bu nedenle söz konusu mevkiye “Gâvur Öldüren” denilmiştir.⁵⁵

İşgalci Rus askerleri yerli Ermenilerle birlikte hareket ederek, işgale direnen sivil Türkleri kurşuna dizmişlerdir. İşgale karşı gelen Eynesillilerin büyük bir kısmı Gagullu mevkiinde Ruslarca katledilmiştir.⁵⁶ Türklerin tarlalarına, hayvanlarına ve hanelerine saldıran Ruslar, büyük bir kıırım ve tahribat gerçekleştirmişlerdir.

Yerli halkın anlatımlarına göre, Eynesil'de Bibercikumu sahilindeki kumul tepelerinde 1950-1960'lı yıllara dek her rüzgâr fırtınasından sonra Rus işgali döneminden kalma kurşunlar ortaya çıkmaktaydı. Bunları toplamak, zikredilen tarihlerde çocuklar için bir oyun haline gelmişti. Çocuklar kurşunları birbirleriyle yarışır biçimde toplayarak ailelerine götürmekte, sonra bunlar eritilerek bazı gündelik işlerde kullanılmaktaydı.⁵⁷

Eynesil'de işgal günlerinde Rus askerleri pek çok sivil esir ederek, angarya işlerini yaptırmaya zorlamıştır. Hilo Hüseyin, Hasan Sofu ve arkadaşları Tirebolu ile Akçaabat arasında silah taşırken Ruslarca esir alınmışlar, deniz yoluyla Rusya'ya götürülmek istenmişler, ancak bir şekilde işgalcilerin ellerinden kurtulmayı başarmışlardır. Rivayete göre, geri dönerken kayığı domuzların arkasına bağlayarak çekirmişler, kilometrelerce yol kat ettikten sonra Akçaabat yakınlarında karaya çıkmışlardır.⁵⁸ Yine bu tarihlerde Rus işgalcilerin, İshaklı köyünde Aliustaoğulları'ndan 1898 doğumlu İbrahim Kabakulak'ı yol yapımında çalıştırarak karşılığında bir miktar para verdikleri anlatılmaktadır. Daha sonra işgalcilere direnen Aliustaoğlu İbrahim Kabakulak (ölümü: 1980), istiklal gazisi unvanıyla madalya almıştır.⁵⁹

⁵³ N. Ç. Selimoğlu, *a.g.e.*, s. 15-16.

* Doğrusu “soldat”tır (okunuşu “saldat”tır). Türkçe “asker” manasına gelmektedir.

⁵⁴ N. Ç. Selimoğlu, *a.g.e.*, s. 32-36.

⁵⁵ *Akif Keskin ile yapılan görüşme*, 30.05.2017.

⁵⁶ Halil İbrahim Türkyılmaz, *Dünden Yarına Tüm Yönleriyle Eynesil*, Eynesilliler Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1995, s. 93.

⁵⁷ *Şükrü Çoban ile yapılan görüşme*, 03.05.2017.

⁵⁸ *Turan Çoban ile yapılan görüşme*, 17.06.2017.

⁵⁹ *Necip Kabakulak ile yapılan görüşme*, 06.07.2017.

Eynesil-Kekiktepe köyünden 1901 doğumlu Hüseyin Balta ise hatıralarında, işgal günlerini şöyle anlatmıştır:

“Rus işgal güçlerinin Eynesil-Aralık mahalleye girdikleri gün, büyükannem, annem, bacılarım ve kardeşlerimle köyü terk edip hicretle yola çıktık. Amacımız düşman içinde, düşmanın ayağının altında kalmamaktı. Köyümüzün altında, sahile indiğimizde, Rize, Trabzon, İskefiye ve Vakfikebir'den berisi, kadın erkek, çoluk çocuk, yaşlı hasta on binlerce insan yola düşmüş, Ordu-Samsun istikametine doğru, batıya sel gibi akıp gidiyorlardı. Bu esnada bir Rus gemisinden inip kalabalığı yararak gelen Rus subayı Türkçe ifadelerle buradaki Türklere ‘Ey Türk milleti! Kızılırmak’tan öbür tarafa gidiniz. Kızılırmak’tan bu tarafa, yani Samsun’dan Batum’a kadar bizimdir’ diye seslendi. Rus askerleri kendilerine direnen gençleri katlediyorlardı. Sadece insanları değil, hayvanları da katlettikleri oluyordu.”⁶⁰

Hüseyin Balta, Rus işgalcilerin yörede hayvanlara yaptıkları katliamı şöyle aktarmıştır: “Gâvur, ineğin başına büyük baltalarla bir defa vuruyor, ineğin başını kestikten sonra derisini yüzüyor ve hayvanın omurgasından ikiye bölerek dört parça yapıyordu...”⁶¹

Eynesil ile Görele arasındaki Çavuşlu, işgalin ilk haftalarında Ruslar tarafından ateşe verilmiştir. Saatler ilerledikçe ölü sayısı artmış, anlatılanlara göre gözleri önünde çocukları katledilen ebeveynler korkunç bir travma yaşamışlardır.⁶² Çavuşlu'nun Ruslarca yakılması hadisesi, Arslan'ın eserinde şöyle yer almıştır:

“Şeker bayramının birinci günü Çavuşlu'ya giren düşman, gece kasabayı bir uçtan öbür uca tutuşturdu. İki yıldır depolara dolup satılamayan fındıklar müthiş bir alev ve dumanla, durgun bir havada göklere doğru bir mantar gibi bir sütunla yirmi dört saat yandı. Düşman bununla da öcünü alamadı. Rastladığı erkekleri ya süngüledi veya kafasını kılıçla kesti. Mala, namusa da saldırıyordu. İnekleri, tavukları kesip yerken, öte tarafta kadınlara saldırıyordu o menfur emelleri için. Bir yerde on tane kadar kızı toplayıp kumandana götürürken, ismini açıklamam sakıncalı olan bir kadın hayatı pahasına, düşman askerlerinin elinden bu kızları kurtardı...”⁶³

İşgalin ilerleyen günlerinde, Ruslar Çavuşlu Mezarlığı'na saldırarak birçok mezar taşını parçalamışlar, mezarlığı da ateşe vermişlerdir. Çavuşlu Mezarlığı bir gün boyunca yanmıştır. Tahrip edilen mezar taşları bugün parçalar halinde mezarlıktadır.

1916 Ağustos'unda Rus taburları, Eynesil ile Çavuşlu arasında yaptıkları tahribatlardan sonra batıya doğru ilerleyerek Görele'yi bombalamışlardır. İşgal sahasındaki köylüler, Harşit istikametine sevk edilmişlerdir. Tirebolu Kaymakamlığı bu durumu valiliğe iletmış; 9 Ağustos 1916'da Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey, Dâhiliye Nezareti'ne çektiği telgrafta, Rusların Trabzon'dan ayrılan bir kolunun 4 Ağustos'ta Harşit Nahiyesi'ni geçerek buradaki Manastır köyünü ve Görele'nin yarım saat doğusundaki Gemitaşı mevkiini işgal ettiğini bildirmiştir.⁶⁴

Ruslar batıya doğru ilerledikçe Türkler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Türk asker ve sivilleri Eynesil, Çavuşlu ve Görele'den sonra Çanakçı deresine, ardından 21 Ekim 1916'da Harşit'in batı yakasına çekilmişlerdir. Eynesil-Görele yöresinde işgale direnen Kara Mürtezoğlu Deli Bilal, Kara Mürtezoğlu Yakup, Memişoğlu Hasan, Koserli Mustafa, Palakoğlu Mustafa, Cebecioğlu Rüšan Ali (1894-1989), Tefik Gül, Evci, İslamoğlu, Topbaş Mustafa,⁶⁵ Cansızoğlu Hasan Çavuş, Daylı'dan Hüseyin oğlu Ali Bektaş, Kakalıçoğlu Muttalip, Kakalıçoğlu İsmail, Çakır Çavuş, Çakır Çoban, Cinoğlu Ali Osman, Bayıroğlu Hüseyin, Çürükvelioğlu Ali, Çürükvelioğlu Mustafa, Seyisoğlu Ömer ve Hıdıroğlu Tıp Osman gibi öncüler milis güçler oluşturarak halkı Rus işgaline karşı direnmeleri için örgütlemişlerdir.⁶⁶

⁶⁰ N. Ç. Selimoğlu, *a.g.e.*, s. 63-66.

⁶¹ N. Ç. Selimoğlu, *a.g.e.*, s. 63-66.

⁶² N. Ç. Selimoğlu, *a.g.e.*, s. 32-36.

⁶³ M. Arslan, *a.g.e.*, s. 42.

⁶⁴ M. D. Tosun, *a.g.e.*, s. 881-882.

⁶⁵ H. İ. Türkyılmaz, *a.g.e.*, s. 97-100.

⁶⁶ Şaban Kutlu, *Geçmişten Günümüze Her Yönüyle İnanca Köyü*, Melisa Matbaası, İstanbul 2007, s. 18-21; M. Arslan, *a.g.e.*, s. 42-43.

Eynesil-Görece halkı, 28 Temmuz 1916'dan itibaren Tirebolu istikametine doğru göç etmişti. Bu süreçte Rus torpidoları Tirebolu'yu bombardımana tutuyordu. Görece'nin batısındaki Karaburun'dan Tirebolu'ya kadar yol kıyılarında ölümler, yaralılar, hastalar ve terk edilmiş çocuklar bulunuyordu. Göç kitlelerinin Tirebolu'ya ulaştıklarında karşılaştıkları en büyük sorun Harşit Çayı'nı geçebilmektir. Bu tarihlerde Harşit Çayı'nda köprü olmadığından, dere ancak "kelek" denilen ilkel sallarla geçilebilmekteydi. Muhacirler, derenin karşı yakasına geçebilmek için yağmurda aç ve hasta halde günlerce beklemişlerdi. Çoğu muhacir kadının burada açlığına, hastalığına ve acılarına dayanamadığı için cinnet getirerek çocuklarını dereye attıkları anlatılmaktadır. Bu zor koşullarda Osman Ağa, 700 kişilik müfrezesiyle savaşa katılmış, gerilla hareketleriyle Rusları yıldırılmıştır.⁶⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın etkileri Eynesil-Görece yöresinde çok çabuk görülmeye başlamış, daha savaşın ilk haftalarında halk, gıda bulamaz hale gelmiştir. Yetkililer, Ziraat Bankası'nın yöreye 15 ton mısır dağıtmasını talep ettiyse de banka bu yardımı mevzuata aykırı bularak reddetmiştir. Banka yetkilileri, talebi ve talebin karşılanamama gerekçesini Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiştir.⁶⁸ Yöre insanı hem savaşla hem de açlıkla karşı karşıya kalmış ve kendini çok cepheli bir mücadelenin ortasında bulmuştur. Giresun gençleri askerlik için ülkenin en uç sınırlarına kadar gitmiş, aileleri ise Rus işgalcilere karşı savunmaya geçmişlerdir.

Eynesil-Görece yöresinde direnişçiler, Ruslara karşı ciddi bir sivil mücadele vermiş olsalar da onları durdurmaya güçleri yetmemiştir. Halkın büyük çoğunluğu yerlerini terk ederek muhacir olmuştur.⁶⁹ Muhacirlerin çoğu açlıktan, hastalıktan ve eşkıya baskınlarından dolayı hayatını kaybetmiştir. Hayatta kalanlar ise Tirebolu kırsallarından dolanarak Espiye çevresine, Yağlıdere içlerine, Keşap ve Bulancak'ın köylerine yerleşmişlerdir. Eynesil'in Aralık köyünden gidenlerin, Bulancak'ın Giresun yakasındaki boş bir Rum mahallesine yerleştikleri bilinmektedir.⁷⁰ Benzer bir göç hareketi de geçmiş dönemlerde "Palaklı" olarak anılan Yağlıdere ilçesine gerçekleşmiştir. Bu durum yer, mevki ve soyadı benzerliklerinden de anlaşılmaktadır.⁷¹

Eynesil'den bir grup muhacir, işgal yıllarında Espiye-Keşap arasındaki Armelit köyüne göç etmiş, grupta yer alanlar burada hastalıktan yaşamlarını yitirmişlerdir. Ölen Eynesillilerden üçü aynı ailedendir. Bunların mezarları bugün Eynesil'deki yakınlarınca hâlâ ziyaret edilmektedir. Armelit yolu üzerinde, Yolağzı'ndan itibaren iki üç kilometre kadar ileride, yolun sağındaki dikenlikte bulunan mezarların yalnızca taşları bulunmaktadır. Mezar taşlarında isim yoktur. Mezarlardaki kişilerden üçünün, Eynesil'deki Çetinoğulları'ndan Ali (Cin Ali) ile oğulları Hasan ve Mehmet olduğu bilinmektedir. Çetinoğlu Ali'nin kızı Eynesil'de hayatta iken bu üç mezarın yerini bilmekte ise de yakınlarından birine göstermeden yaşamını yitirmiştir.⁷²

Keşap'a bağlı Saraycık köyünde de Eynesilli muhacirlere ait mezarlar bulunmaktadır. Verilen bilgilere göre, Eynesil halkından Kavgacıoğlu Molla İbrahim'in hanımı, Çobanoğlu Hacı Tahir, Ekizaligilin Mehmed'in annesi, Fandikkızıoğlu Halil'in annesi ve Cansızoğlu İbrahim'in annesi, Saraycık köyünde "Garipler Mezarlığı" olarak anılan mezarlıktadır.⁷³

Eynesillilere ait muhacir mezarlıklarından biri de Espiye'ye bağlı Yeniköy'dedir. 1916'da Rusların Eynesil'i işgal etmesi sonucu yaylalardaki halk Eynesil'e dönememiş, Harşit-Gelevera hattındaki alternatif yollardan Espiye'nin yüksek köylerine gitmişlerdir. Buralarda hayvanlarını

⁶⁷ Teoman Alpaslan, *Topal Osman Ağa*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2007, s. 132-133.

⁶⁸ A. Yüksel, "Giresun Tarihi...", s. 110.

⁶⁹ Yörede işgalin zulmünden yer değiştirmek zorunda kalan, evlerinden ve yerlerinden olan insanların o dönemki psikolojilerini anlayabilmek açısından "Eynesil Ana" romanı okunabilir: Emine Özgenç, *Eynesil Ana*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

⁷⁰ Mevlüt Kaya, *Eynesil Tarihi ve Kültürü*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 72.

⁷¹ "Palaklı", Eynesil ve Yağlıdere'nin yanı sıra Ağasar-Geyikli'de yaşayan bir sülalenin de adıdır; Abdullah Gülay, *Ağasar Çepni Kültürü*, Geyikli Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2001, s. 52.

⁷² Harun Çetin ile yapılan görüşme, 08.05.2017.

⁷³ Şükrü Çoban ile yapılan görüşme, 09.05.2017.

kışlatmak isteyen Eynesilliler, kendilerini ve hayvanlarını işgalin zulmünden kurtarmış olsalar da ölümden kurtaramamışlardır. O yıl taun salgını olmuş, Eynesil yaylalarından Espiye yükseklerindeki Yeniköy'e yerleşen aileler hastalanarak yaşamlarını yitirmişlerdir. Eynesilli Tohmanoğulları'ndan Temel,⁷⁴ Halil İbrahim'in babası ve annesi, Bektaşoğulları'ndan Ahmet Bektaş'ın babası Yeniköy'de hastalanarak ölenler arasındadır. Bunlar genellikle 1874-75-76 doğumlulardır. Mezarları, Yeniköy'de "Muhacir Mezarlığı" diye bilinmektedir.⁷⁵ Mezarların hangisinde, Eynesil'den kimin yattığı bilinmemektedir.⁷⁶

Rus işgali sürecinde Giresun'un yakın bölgelerine göç eden çoğunluk, Eynesilli ve Göreleli muhacirlerin dışında, Rize ve Trabzon'dan gelenlerden oluşmuştur. Anlatılanlara göre, kimi muhacirler aç kaldıkça yerli halkın mallarını gasp etmişlerdir. İnek, koyun, keçi, silah, para, elbise gibi ihtiyaç duydukları her şeyi yerlilerin elinden zorla almışlardır. Asker kaçakları da çoktur ve bunlardan bazıları, ellerinde orduya ait tüfeklerle gezip, eşkıyalık yapmışlardır. Savaş ortamında olduğundan asayiş yokluğu, eşkıyalık hadiseleri ve her türlü suç halkça doğal karşılanır bir hâl almıştır. Devletin kontrol mekanizması zayıfladığından, suç işleyenler kolayca tespit edilip cezalandırılmamıştır. Bu durum, suçların çoğalmasına ortam hazırlamıştır.⁷⁷

Ruslar, işgal sürecinde Eynesil-Harşit arasında birçok yerde yangın çıkararak büyük tahribatlar gerçekleştirmişlerdir. Öte yandan işgalcilerin bölgedeki işkence ve katliamları aralıksız devam etmiştir. Ruslar Eynesil'deki büyük katliamlardan birini, ilçenin batısındaki Maçaba Deresi boyunda gerçekleştirmişlerdir. Anlatılanlara göre, onlarca Eynesilli işgale direndiği için burada Rus güçleri tarafından katledilerek dereye atılmıştır.⁷⁸ Rus askerleri hunharca bahçelere, ekinlere ve hayvanlara saldırmışlar; meyve, sebze ve hayvanları telef etmişlerdir. Bu sürecin önemli tanıklıklarından biri de askeri görevi esnasında Bağdat'ta İngilizlere esir düşen Göreleli Kâtip Rüstemzâde Abdülhamid Efendi'ye ailesi tarafından yazılan ve Rusların bölgede yaptığı zulmü anlatan mektuplardır.⁷⁹ Rusların saldırılarına maruz kalan birçok kadın intihar etmiştir. Halkın bir kesimi, işgalin ağır koşullarına rağmen yerini terk etmeyerek Rus askerine karşı direnmek için dernekler kurarak teşkilatlanıp mücadeleye girişmiştir.⁸⁰

Birinci Dünya Savaşı sürecinde bölge genelinde askeri teşkilatlanmaya ağırlık verilmiştir. Temmuz 1916'da Rus işgaline uğrayan yörede, Dizgine'ye karargâh kurulmuş ve karargâh, Rus askerlerinin çekilişine kadar burada kalmıştır. O günlerde kullanılan mevziler hala belirgin biçimde ortadadır.⁸¹

Rus işgali, yörede bir buçuk yıldan fazla sürmüştür. Bu süreçte Ruslar birçok kere Eynesil'i denizden bombardımana tutmuşlardır. Anlatılanlara göre, Rus güçleri işgalin ilk günlerinde kadınları erkeklerden ayırıp, yalnızca işgale direnen erkekleri kurşuna dizmişler, kadınlara kötü muamelede bulunmamışlardır. Ancak yörede kadın-erkek herkes işgale karşı direnmeye başlayınca Ruslar, yöre halkıyla çatışmaya başlamışlardır. Rusların Karadeniz kıyılarındaki bombardımanları, 1915'teki Çanakkale zaferinin intikamı olarak algılanmıştır.⁸²

Savaşın etkisinin artarak sürdüğü, bölgenin hâlâ Rus işgalinde olduğu 1917 yılında, Eynesil yöresinde büyük bir sel felaketi yaşanmıştır. Çok sayıda can ve mal kaybı olmuştur. Felakete dair tutanağa göre, Eynesil köylüleri büyük emekler vererek hazırladıkları tarlaları, bu afet

⁷⁴ Köseli Köyü'nden.

⁷⁵ Mustafa Çakır ile yapılan görüşme, 08.05.2017.

⁷⁶ Harun Çetin ile yapılan görüşme, 08.05.2017.

⁷⁷ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, *Ziya Köse Arşivi*, Yayınlanmamış, Eynesil 1964, s. 1-148.

⁷⁸ Nihat Çelik ile yapılan görüşme, 09.05.2017.

⁷⁹ Mevlüt Kaya, "Göreleli Rüstemzâde Abdülhamid'in Mektuplarında Askerlik ve Sosyal Hayat", *Uluslararası Tarih ve Gelecek Dergisi*, Sayı: 2/3, 2016, s. 117-144; M. Kaya, *Bağdat'tan Görele'ye Mektuplar*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 33-78.

⁸⁰ Şükrü Çoban ile yapılan görüşme, 08.04.2017.

⁸¹ Şükrü Çoban ile yapılan görüşme, 08.04.2017.

⁸² Mahir Aydın, "Rusya'nın Çanakkale İntikamı: Karadeniz Bombardımanı", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (09-11 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı-I*, Giresun Belediyesi Yayınları, Ankara 2009, s. 571-576.

sırasında kaybetmişlerdir. Derelerin taşmasıyla etrafındaki tarlalar yok olmuş, verimli topraklar derelere karışmış, tarlaların yerini taş ve çamur yığınları almıştır. Köprü ve değirmenler tahrip olmuştur. Selin sebep olduğu ziraî zarar, tahmini % 60 civarındadır.⁸³

Aralık 1917’de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Erzincan Ateşkesi’yle, Rus askerleri cepheden çekilmeye başlamıştır.⁸⁴ Rusya’nın Doğu Karadeniz’den askerlerini çekmesinin temel nedeni, Rusya’da gerçekleşen Ekim Devrimi’dir. Doğu Karadeniz’de Rusların ulaştıkları en son nokta Harşit Çayı (Tirebolu) olmuştur. Ancak Ruslar geri çekilirken, Doğu’da Ermeniler kendilerini Kürtlerden korumaları gerektiği bahanesiyle silahlanma çabasına girişmişler, kendi imkânlarıyla silahlanmışlardır. Silahlanan Ermeniler, silahlarını bahaneleri dışında kullanarak ülkenin çeşitli yerlerinde Türklere karşı ayaklanmışlar, sayısız işkence ve katliam gerçekleştirmişlerdir.⁸⁵

1918 yılı başlarında Ruslar bölgeden çekilmeye başlamışlardır. Rusların çekiliş sürecini hızlandırmak ve işgale bir an önce son vermek için Giresun ve Tirebolu’dan harekete geçen Türk birlikleri, Rus güçlerine karşı saldırıya geçmiştir. 13 Şubat’ta Görele, 14 Şubat’ta Eynesil, 15 Şubat’ta Vakıfkebir, 17 Şubat’ta Akçaabat, 24 Şubat’ta ise Trabzon Rus işgalinden kurtarılmıştır.⁸⁶

Çalışmanın ileriki kısımlarında ele alınan Eynesilli Köseoğlu Hüseyin’in (1874-1915) oğlu Osman’ın döneme dair hatıratında, Rusların çekilme kararı aldıktan sonra Görele’den gemilere binerek kaçtıkları yazmaktadır. Hatırata göre, Rusların çekiliş esnasında geride bıraktıkları birçok eşyaya ise yoksul halk tarafından el konulmuştur.⁸⁷

Yöre halkı, Rusların çekilişiyle birlikte adeta yeniden doğmuştur. Rus işgalinin yörede bıraktığı izlere bugün hâlâ rastlanmaktadır. Muhtelif yerlerde döneme ait Rus topları ve gülle kalıntıları bulunmaktadır. Ruslarla yapılan savaş, yer adlarına da yansımıştır: Savaş Boğazı (Çanakçı),⁸⁸ Savaş Deresi (Espiye),⁸⁹ Evliya Tepesi (Görele). Görele’nin yaklaşık beş kilometre güneyinde kalan Evliya Tepesi hakkında Hikmet Tanyu şunları aktarmıştır: “Evliya Tepesi denmesinin sebebi, söylentiye göre 1917 Rus işgalinde orada şehit düşen bir Müslüman askerinden dolayıdır. Bu askerin adı bilinmemektedir. Onun mezarı bu tepeye yakın bir yerdedir.”⁹⁰ İşgal ve savaşın yöre insanının belleğinde bıraktığı izler yer adlarının yanı sıra türkülere, destanlara ve halk inanışlarına da yansımıştır.

İşgal günlerinde Eynesil yöresinden göçen muhacirler Bulancak’a dek giderek yerleştikleri köylerden, memleketlerine dönmeye başlamışlardır. Ancak bunlardan bir kısmı geri dönmemiştir. Kimisi gittiği yerde yeni bir düzen kurmuş, kimisi de göç yollarında hastalanarak ölmüştür.

Eynesil yöresi, işgal sürecinde son derece verimsizleşmiştir. Tarla, bağ ve bahçeler atıl kalmıştır. Muhacirlerin terk ettikleri meskenler yıkılmış veya bir şekilde el değiştirmiştir. Muhacirler Eynesil’e döndüklerinde, işgal sürecinde Eynesil’in yaşanamaz hale geldiğini

⁸³ A. Yüksel, “Giresun Tarihi...”, s. 265.

⁸⁴ Nurcan Yavuz, “Erzincan Mütarekesi’nin Türk Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 28, 1995, s. 231.

⁸⁵ Halil Bal, “Brest-Livsk Antlaşması’ndan Sonra Türkiye ve Ermeniler”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, 2012, s. 27-28. Ermenilerin Osmanlı’ya karşı silahlanma çabaları savaşın öncelerinde olduğu gibi ilk yıllarında da sürmüştü: “1915 yılı Şubat ayında Taşnak Kongresi’nde Ermenilerin silahlanması gerektiğine, Ermenilerin kısmen silahlanması çok etkili olmayacağı için daha sonra Ermenilere önemli hizmetler yapması öngörülen, daha fazla müfrezenin oluşturulması gerektiğine karar verildi”; *Rus İmparatorluk Kayıtlarında Ermeni Sorunu (1912-1917)-II*, Hazırlayan: Natalia Chernichenkına, Erzincan Üniversitesi Yayınları, Erzincan 2017, s. 16, 29, 32.

⁸⁶ İsmail Hacıfettahoğlu, *Sakarya Şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Bey*, Atlas Yayınları, İstanbul 2003, s. 30.

⁸⁷ M. Kaya, “Eynesil Tarihi...”, s. 333-372.

⁸⁸ Şaban Kutlu, *Yitik Kent Çanakçı*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul 2001, s. 173.

⁸⁹ Mevlüt Kaya, *Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü*, Yüksel Ofset, Samsun 2017, s. 6.

⁹⁰ Hikmet Tanyu, *Dinler Tarihi Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1973, s. 63-64.

görmüşlerdir. Muhacirlerin göç yollarında yaşadıkları sıkıntılar, Eynesil yöresine döndüklerinde birkaç yıl daha sürmüştür. Sonraları tarla ve bahçelerin bakım ve onarımına başlayan halk, zamanla yöreyi yeniden verimli bir hale getirmiştir.⁹¹ Eynesil yöresinde yaşanan Rus işgali, halk edebiyatına da yansımıştır. Örneğin ağıtlarda Eynesil'in bombardımanına ilişkin veriler bulunmaktadır:

“Urusun gemileri
Ne dillidir ne dilli⁹²
Kaldım ateş içinde
Yetişsene Midilli”⁹³

2.2. İşgal Günlerine Dair Yazılı Bir Anı: “Köseoğlu Osman'ın Hatıratı”

1906'da Eynesil'de doğan Köseoğlu Osman, yaşamının son dört yılında çocukluğundan itibaren başından geçen olayları, yeni Türk alfabesiyle kaleme almıştır. Hatıratın yoğunlaştığı dönem Birinci Dünya Savaşı yılları olmakla birlikte, hatıratta Türkiye Cumhuriyeti döneminin ilk yirmi yılında yörede yaşananlar da ayrıntılı biçimde yazılmıştır. Köseoğlu Osman, hatıratında kendi sülalesi başta olmak üzere Eynesil, Görele, Tirebolu, Espiye ve Yağlıdere ilçelerindeki birçok sülale hakkında da bilgilere yer vermiştir. Hatırat, belli ölçüde son dönem Osmanlı dil ve üslubunu yansıtmakla birlikte, Eynesil ağzıyla kaleme alınmıştır. Bir deftere yazılmış olan hatırat 148 sayfa olup, Köseoğlu Osman'ın oğlu Ziya Köse arşivinden alınmıştır. Köseoğlu Osman, 1964'te Eynesil'de yaşamını yitirmiştir⁹⁴.

Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce, Eynesil yöresinde gündelik yaşam olağan bir şekilde devam etmektedir. Yaşantısını sonraki dönemlerde kaleme alacak olan on yaşındaki Köseoğlu Osman, ailesiyle birlikte 1914 Temmuz'unda Kanaş yaylasında geleneksel hayvancılık meşgalesini sürdürmektedir. Bu günlerde Birinci Dünya Savaşı çıkmıştır. Ancak iletişim olanakları son derece kısıtlı olduğundan, yayladakiler savaş çıktığını günler sonra öğrenebilmişlerdir.⁹⁵ Gün geçtikçe savaşın şiddeti artmıştır. Köseoğlu Osman ve ailesiyle birlikte tüm yaylacılar savaş başlayınca obalarını terk ederek Eynesil'deki köylerine inmişlerdir.⁹⁶ Askerliğe elverişli olanlar göreve çağrılarak cepheye gönderilmişlerdir. Köseoğlu Osman'ın ifadesiyle, “köyde işe yarar erkek kalmamıştır; kalanlar ihtiyarlar, çocuklar ve kaçaklardır.”⁹⁷

Genel seferberlik emriyle askere alınan Osman'ın babası Hüseyin, Erzurum'a gönderilmiş, kırk iki yaşında iken orada yaşamını yitirmiştir. Bu yıllarda yörede kan ve arazi davaları oldukça fazladır. Davaların çoğu cinayete dönüşmüş, birçok kişi hapse girmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla asker ihtiyacını karşılamak üzere bir kısım mahkûmlar hapisten çıkarılmış,⁹⁸ bunlardan bazıları Rus cephesine gönderilmiştir. Köseoğlu Osman'ın hatıratına göre 1914'te birinci seferberlik ilan edilmiştir. Seferberlik emrinden sonra, Eynesil'de nüfus

⁹¹ Mevlüt Kaya, “Giresun Tarihinde Bir Ayrıntı: Köseoğlu Osman'ın Hatıraları (1906-1935)”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3/1, 2017, s. 58-81.

⁹² “Dilli” sözcüğü yörede “sürekli ses çıkartan, konuşkan” anlamında kullanılmaktadır.

⁹³ *Akif Keskin ile yapılan görüşme*, 27.05.2017.

⁹⁴ Köseoğlu Osman'ın bir fotoğrafı ile hatıratının giriş kısmı, çalışmanın sonundaki “ekler” kısmında verilmiştir.

⁹⁵ Hatıratta anlatılanlara göre; savaş haberi yaylaya ulaşmak üzereyken Osman ve arkadaşları, obadan dört yüz metre kadar uzakta kuzu olatılmaktadırlar. Bir öğle vaktidir; hava aniden kararmaya başlamış, kısa sürede ortalık gece gibi olmuştur. Çobanlar, oba taraflarına doğru hızla kaçışmaya başlamışlardır. Karanlık, on beş dakika kadar sürmüştür. Bu, bir güneş tutulmasıdır. Dönemin bilge kabul edilen yaşlıları, güneş tutulmasını savaşa yormuşlardır. Beklenen olmuş, savaş çıktığı haberi yaylaya ulaşmıştır. Hatıratta geçen ve 1914'te Türkiye'den izlenen tam güneş tutulması hakkında bkz. Feza Günergun, “Türkiye’de Güneş Tutulması Gözlemleri Üzerine Notlar”, *Dört Öge*, Sayı: 1/1, 2012, s. 17-45.

⁹⁶ *Köseoğlu Osman'ın Hatıratı*, s. 12-14.

⁹⁷ *Köseoğlu Osman'ın Hatıratı*, s. 1-148; M. Kaya, “Giresun Tarihinde Bir Ayrıntı...”, s. 58-81.

⁹⁸ Birinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde, birçok mahkûm gönüllü olarak yurt savunmasında yer almak için telgraf göndererek Dâhiliye Nezaretinden tahliye talebinde bulunmuşlardır. Bu konuda bir örnek için bkz. Mehmet Arslan, “Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Cephesine Askere Alın İşlemleri ve Askerlerin Cepheye İntikalleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı: 18, 2015, s. 233.

hızla azalarak üçte birine düşmüştür. Aynı yılın sonlarında, ikinci seferberlik emri duyurulmuştur. Bu defa on beş ile altmış yaş aralığındaki erkekler askere alınmıştır. Geride kalanlar yine kadınlar, engelliler, ihtiyar ve kaçaklardır⁹⁹.

Savaşın başlamasıyla yörede üretim durmuş, verimlilik en alt seviyeye düşmüştür. Kuraklık da başlamıştır. Tarla, bağ ve bahçeleri işleyecek insan gücü kalmamıştır. Hızla büyüyen bir kıtlık mevcuttur. Halkın elindeki fındık, satılamaz hale gelmiştir. Bu tarihlere kadar yörede üretilen fındıkları Ruslar satın almaktadır. Ruslarla savaş halinde olunması, fındık satışlarını durdurmuş, mahsul üreticinin elinde kalmıştır¹⁰⁰. Üreticiler, ani gelişen kıtlığın maruz bıraktığı açlıkla, ellerinde kalan fındıkları, kabuklu haliyle değirmenlerde öğütürerek un yapmışlar ve ekmeğe dönüştürerek tüketmişlerdir. Hatıratında aktarıldığı üzere, ekmeğe yapmak için eldeki fındıkları kullanmaktan başka çare kalmamıştır.¹⁰¹

Süreç ilerledikçe açlık, önüne geçilemez bir hâl almıştır. Kabuklu fındıklardan elde edilen unlar tükendiğinde, mısırı olanlar mısırlarını sapıyla karıştırarak öğütüp, un yapmışlardır. Böylelikle saplar değerlendirilmiş, eldeki gıda miktarı artırılmıştır. Çaresizlikler nedeniyle mısır ve sapından yapılan ekmeğe zamanla halk sağlığını bozmuş, çeşitli sindirim hastalıklarına sebebiyet vermiştir.¹⁰²

Açlık bir yandan devam ederken, yoksulluğun diğer göstergelerinden olan giysi kıtlığı ortaya çıkmıştır. Mevcut elbiseler eskিয়েnce yerlerine yenileri alınamamıştır. Her alanda üretim durmuş, tüketim ise yaşama tutunabilme sınırına inmiştir. Açlık ve sefalet neticesinde herkes hasta görüntüsünü almıştır. Savaş ve kıtlık bir neslin umutlarını yok etmiş, yüzlerini soldurmuş ve bedenlerini hızlıca eskitmiştir. Bu durum, Milli Mücadele yıllarında da sürmüştür.¹⁰³

Köseoğlu Osman, savaşın ilk günlerinde komşu köydeki çocuksuz bir aileye üvey evlat olarak verilmiştir. 1915 yılında üvey ailesiyle birlikte yaylaya gitmek üzere hareket etmişler, yol güzergâhında Tepealan denilen bir yerde geceyi geçirmek üzere mola vermişlerdir. Rus askerleri Doğu Karadeniz’de önemli bir ilerleme kaydetmişler, Trabzon’a kadar gelmişlerdir. Ruslar, Yoroğ’un arkasındaki Karadağ’dan İskefiye Deresi’ne doğru cephe tutmuşlardır. Osman’la üvey ailesi konaklama esnasında makineli tüfek seslerinden uyuyamamışlardır. Ertesi gün erkenden yola koyulmuşlar, uzun bir yolculuktan sonra Küçük Barak yaylasına varmışlardır. Önce açlıklarını gidermek isteseler de kuraklıktan etkilenen tarlalarda yiyecek hiçbir şey bulamamışlardır.¹⁰⁴

Savaşın ilerleyen günlerinde hükümet, halkın elindeki yük ve binek hayvanlarını ordunun hizmeti için istemiştir. Köseoğlu Osman’ın üvey babası Mudal Kocaman, Osman’a aldığı küçük katırı da ordunun hizmetine vermek istemiştir. Ancak Osman’ın katırı henüz küçük olduğundan, yetkililer katırı “cephane taşıyamaz” diyerek ordu hizmetine kabul etmemişlerdir. Osman’la üvey babası Tirebolu’dan katırlara buğday yükleyerek Torul’a götürmüşlerdir. Torul’dan dönerken de katırlara mermi yüklemiş ve Tirebolu’ya nakletmişlerdir.¹⁰⁵

Rus güçleri, Osmanlı ordusunun Trabzon civarındaki cephelerini bozmaya başladığında, Köseoğlu Osman’ın aktarımıyla, Giresun yönüne doğru “Lâz muhacir akını” başlamıştır. Bu süreçte cepheden kaçan bazı askerler, ordunun silah ve mermileriyle birlikte Eynesil istikametinde yola koyulmuşlardır. Osman, savaş yıllarının yarattığı bu kargaşa ortamını hatıratında “insandan hatır gönül kalkmış, bir adamın değeri bir tavuk kıymetinden aşağı dereceye düşmüştü” cümlesiyle ifade etmiştir. Hatıratındaki aktarımlara göre, savaş halinden ötürü

⁹⁹ Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, s. 14-17.

¹⁰⁰ Bu tarihlerde yörede yetiştirilen fındıkların önemli bir kısmı Rusya’ya ihraç edilmekteydi; Nişan Antriyasyan, *Fındık Ziraatı ve Ticareti*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1331, s. 65.

¹⁰¹ Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, s. 14.

¹⁰² Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, s. 14.

¹⁰³ Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, s. 48-52.

¹⁰⁴ Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, s. 15-18.

¹⁰⁵ Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, s. 15-18.

yörede sosyal düzen tamamen bozulmuştur; gücü yeten soygun yapmış, adam yaralamış veya öldürmüştür. Kimsenin kimseye bir yararı olmadığından, herkes başının çaresine bakmak zorunda kalmıştır. Mal ve can güvenliği yoktur. Yöreye gelen silahlı asker kaçakları eşkıyalığa soyunmuş, menfaat karşılığında paralı ve nüfuzlu kişilerin koruyuculuğunu üstlenmişlerdir. Köseoğlu Osman'ın ifadesiyle “gemisini yüzdüren kaptan”dır ve yoksul halk eşkıyalara karşı can güvenliğini sağlayamamaktadır. Seferberlikle askere alınan genç ve orta yaşlı erkeklerin, aileleri için yapabilecekleri bir şey kalmamıştır. Cephe gerisinde kalan aç, hasta, yaşlı ve bedenen niteliksiz kimseler ancak ilkel silahlarla can ve mal güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır. İşgalciler henüz yöreye gelmeden önce muhacirler ve eşkıyalar yerli halkın elindeki koyun, keçi ve inekleri haftalarca gasp etmişlerdir.¹⁰⁶

1916 Temmuz'unda Rus askerleri, Eynesil-Görece yöresini işgal etmeye başlamışlardır. Köseoğlu Osman ve ailesi Eynesil'i terk ederek muhacir olmuşlar, batıya doğru hareket etmişlerdir. İşgal sürecinde Espiye ve Bulancak ilçelerinde geçici olarak ikamet etmişlerdir.¹⁰⁷

1916'nın Temmuz ayı sonlarında, Rus işgalciler Tirebolu'daki Harşit Çayı'na kadar ilerlemişlerdir. Eynesil-Görece-Harşit bölgesindeki yerli halk, işgalcilerin işkence ve katliamlarına maruz kalmış, çoğu aileler bu zorlu süreçte yerinden edilmiştir. Bu süreçte, Espiye'de ikamet etmekte olan Osman'la ailesi Eynesil'e gitmek üzere Aslancık-Harşit istikametine doğru harekete geçmiş, uzun bir yolculuktan sonra Harşit'e ulaşmıştır. Bu esnada Harşit Çayı'nın kenarını tutmuş olan Türk askerleri, istihkâm kazmaktadırlar. Askerler, onlara Eynesil'in düşman elinde olduğunu söyleyerek Eynesil'e dönmelerine engel olmuşlardır. Onlar da tekrar Tirebolu yoluyla Espiye'ye dönmüşlerdir. Mevsimin yaz olması ve yüksek sıcaklıklar, salgın hastalıkların artmasına neden olmuştur. Yörede fındık toplama zamanıdır. Osman'la yanındakiler hasta olmuşlardır. Yörede “cuhar” diye adlandırılan zehirli sıtma, savaş yıllarının salgın ve ölümcül hastalıklarından biridir. Hastalığa yakalananlar, kolay kolay kurtulamamaktadır. Espiye'deki pirinç tarlaları da bu ölümcül hastalığa ortam hazırlamıştır.¹⁰⁸

Savaşın birinci yılında hükümet, yörede kargaşa çıkaran Rumları yerinden kaldırmıştır. Rumlardan kalan ekinlikler ve meskenler yöredeki ihtiyaç sahibi kimseler ve muhacirler tarafından kullanılmıştır. Hatıratında belirtildiğine göre, o yılki ağır kışı metruk meskenlerde geçiren muhacirler, sonraki yıl Rumlardan kalma tarlaları ekmemiş olduklarından açlık son haddine ulaşmıştır.¹⁰⁹

Hatıratına göre, yörede çoğu insan savaşın ilk zamanlarında sıtma ve tifodan yaşamını yitirmiştir. Özellikle muhacirlerin yüzde sekseni, yakalandıkları bu ölümcül hastalıklardan kurtulamamıştır. Köseoğlu Osman'ın askerden dönen ağabeyi Hamdi, tifoya yakalanmış, hastalıktan son derece zayıf düşmüştür. Bu sıralarda Hamdi, Harşit'e cepheye gitmiştir. Günler sonra Osman, Harşit'e Hamdi'yi ziyarete gitmiştir. O zamanlardaki olağanüstü koşullarda mektuplaşma yapılamamaktadır. Kâğıt ve kalem herkeste, her yerde bulunmamaktadır. Ayrıca okuryazarlık oranı çok düşüktür. Harşit cephesindeki askerlerin mektuplarını ailelerine ulaştırabilecek bir sistem yoktur. Bu nedenle, Hamdi Harşit'e gittiğinde uzun zaman ailesiyle haberleşememiştir. O sıralarda Osman'ların mahallesinin yakınlarında, “ağırlık askeri” adı verilen ve kendi hayvanlarıyla gönüllü olarak orduya gıda taşıyan kimseler vardır. “Mekkâreci” denilen bu kimseler, Osman'lara yakın bir yerde “tayın” denilen ekmekleri pişirip, katırların sırtında cepheye taşımaktadırlar. Hamdi, bir ambalaj kâğıdına yazdığı adresini, mekkârecilerle Osman'lara göndermiştir. Kâğıtta şöyle yazmaktadır: “111. Alay, 2. Tabur, 2. Bölük, 3. Takım, İnköyü (Tirebolu): Köseoğlu Hamdi.”¹¹⁰

¹⁰⁶ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 14-18

¹⁰⁷ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 1-148.

¹⁰⁸ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 46-47.

¹⁰⁹ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 48.

¹¹⁰ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 31.

Köseoğlu Osman, tayın taşıyanlarla birlikte katıra binerek Harşit cephesindeki ağabeyi Hamdi'nin yanına hareket etmiştir. Çantasında üç dört kilo mısır unu, bir o kadar fındık ve yirmi paket kadar tütün vardır. Osman, Hamdi'nin bulunduğu mevziinin Harşit'in yukarı taraflarındaki Halaçlı köyü eteklerinde olduğunu öğrenmiştir. Karargâh oradaki tepededir. Mekkâreciler Osman'ı karargâha teslim etmişlerdir. Karargâhtan mevziye bir posta vardır. Posta görevinde bulunan Atinalı (Rize-Pazar) asker, Osman'a kim olduğunu sorarak Hamdi'nin kardeşi olduğunu doğrulamış ve kendisini takip etmesini söylemiştir. Postanın omzunda tüfeği, sırtında ise Osman'ın camadanı¹¹¹ vardır. Harşit Çayı'nın sol yakasındaki engebeli yoldan aşağı inerek Halaçlı'nın alt tarafındaki İnköyü başlarına gelmişlerdir.¹¹²

1917 Mart'ının sonlarıdır. Posta ile Osman yola devam ederken küçük bir dere görmüşlerdir. Derenin yanında yedi sekiz kadar asker, yamaçlardan bir şeyler toplamaktadır. Askerler, Osman'ları görmüşler, bir süre dikkatle izlemişlerdir. Bunlar, Osman'ın geleceğini önceden haber aldıklarından, hemen seslenerek yanına gelmişlerdir. Osman'a “hoş geldin!” diyerek çantasını açmışlar, fındığı paylaşmışlar ve tütün paketlerinden birer tane almışlardır. Hatıratı aktarılanlara göre, bunlar az evvel gördükleri aç askerlerdir; yamaçtaki ot ve çiçeklerle karınlarını doyurmaya çalışmışlardır. Burada askerlere, sabahları “Alman çorbası” adıyla anılan üç kaşık un melezi, yanında da bir parça ekme verilmiştir. Ekme siyahtır; yarısı yulaftan, yarısı arpa ve mısırdan yapılmaktadır. Osman'ın ifadesiyle bu ekmeğin “yenecek hiçbir hali yoktur” ve “topun içine koysan da atsan mermi vazifesini görür” bir haldedir.¹¹³

Türk askerlerinin yeterli yiyecek ve giyecekleri yoktur. Osman, bu durumu hatıratında “asker çıplak, bir ipliğini çeksen bin yama birden düşer” şeklinde aktarmıştır. Askeri elbise kıtlığı yaşandığından, Harşit cephesindeki Türk askerleri sivil elbiselidirler. Bu elbiseler ise oldukça eski ve yıpranmış durumdadır. Askerlerin çoğu yalınayaktır ve açlık onları gayet cılız bir hale getirmiştir.¹¹⁴

Köseoğlu Osman'ın Harşit'e getirdiği erzaktan geriye yalnızca mısır unu kalmıştır. Osman, Hamdi ve yanındaki askerlerle bölüğe gitmiş, bölüğün ikinci takımı tarafından bir tepeciğin altının oyulmasıyla oluşturulan ve “yemlik” adı verilen yere girmişlerdir. Burası yatak yeridir; içeride bazı asker oturmakta bazıları ise yatmaktadır. Osman'lar oturduğu anda içeriye başçavuş gelerek “derhal silah başına geçilerek hazır olunması” emrini vermiştir. Askerler tüfeklerini kuşanarak gitmişlerdir. Başçavuş; “Ruslarla konuşacağız, sulh varmış!” diye bağırmıştır. Rus askerleri Kuşkaya Köyü tarafında bulunan dar yere doğru harekete geçmişlerdir. Rus askerlerinin üzerinde Mart ayında yazlık elbise olması, Osman'ın dikkatini çekmiştir. Türk askerleri de görüşme yerine hareket etmişlerdir. Hamdi'yi de oraya götürmek istemişlerdir ancak Hamdi, Osman'ı bırakıp gitmek istememiştir. Osman'la birlikte mutfağa geçmişler, yağlaş¹¹⁵ yapmaya koyulmuşlardır. Mutfakta bir Rus kazanı,¹¹⁶ geceden kalma biraz da köz vardır. Hamdi kazana su doldurmuş, ateşe koyacağı sırada aniden bir top patlamıştır.¹¹⁷

Rus askerleri, belirlenen görüşme yerine silahsız gitmiştir. Türk askerleri ise farkında olmaksızın silahlı gitmiştir. Rus topçuları silahlı Türk askerlerini uzaktan izlemiş, kendi askerlerini vuracaklarını sanarak onların üzerine ateş açmışlardır. Bu durumda Türk askerleri hızlıca geri çekilmek zorunda kalmış, hemen istihkâma dolmuşlardır. Osman'la Hamdi de sığınağa girmişlerdir. Rus topçuları ara vermeksizin her yeri top ateşi altına almışlardır. Türk cephesi alevler içinde kalmıştır. Bir yandan da Rus piyadeleri, makineli tüfeklerle Türk cephesine ateş açmaktadırlar. Bu saldırılar sabaha dek sürmüştür. Geceyi sığınakta geçiren Osman, hatıratında Harşit Çayı'nın üstünde sabaha kadar alevlerin sönmediğini yazmıştır.

¹¹¹ Keçi kılından dokunmuş sırt çantası.

¹¹² Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 32-33.

¹¹³ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 33.

¹¹⁴ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 33-34.

¹¹⁵ Un muhallebisi.

¹¹⁶ Eskiden kullanılan bir tencere türüne, yörede verilen ad.

¹¹⁷ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 34.

Sabah olduğunda top ve tüfek sesleri kesilmiştir. Osman posta nezaretinde tepeye çıkarılmış, oradan ailesinin yanına dönmüştür.¹¹⁸

Şubat 1918'de Osman ve ailesi Espiye'de iken, Rusların Eynesil'den çekildiğine¹¹⁹ ve muhacirlerin Eynesil'deki yerlerine dönmeye başladıklarına dair bazı haberler yayılmıştır. Ancak muhacirlerin Tirebolu üzerinden doğuya geçişine Türk askerleri henüz müsaade etmemektedir. Bu durumu bilen muhacirler, Tirebolu'nun iç kesimlerinden Görele-Eynesil yöresine ulaşmaya çalışmışlardır. Her ikisi de çocuk olan Osman ve kardeşi Ahmet, bu haberleri duyunca yanlarına birkaç kişi daha bularak yola koyulmuşlardır. Çakaloğlu Ayşe namında genç bir kız, Tombul Mustafa ve birkaç kişiyle birlikte Espiye'nin doğu yakasındaki Adabük köyünden geçerek Aslancık tepesine ulaşmışlardır. Tepeye çıktıklarında, nöbetçi askerler onları durdurmuş ve hemen subaylara haber vermişlerdir. Subaylar onları yanlarına çağırmışlar ve onlara nereye gittiklerini sormuşlardır. Onlar da Eynesil taraflarına gittiklerini söyleyince subaylar onlara, Rusların Eynesil'den henüz çekilmediğini ve geri dönmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Çevre askerlerle doludur ve Eynesil istikametine geçiş mümkün değildir. Osman'la yanındakiler, mecburen geri dönmüşlerdir. Açlıktan yürüyecek halleri kalmamıştır. Kış, yaprakları dökmüş olduğundan yiyecek bir yeşil yaprak bile bulamamışlardır.¹²⁰

Bir hafta sonra Espiye'de, Rusların çekildiğine ve Eynesil-Görele bölgesine gidişin serbest olduğuna dair yeni bir haber yayılmıştır. Tirebolu üzerinden söz konusu bölgeye geçişin serbest olduğunu duyan Osman'la Ahmet, yanındakilerle birlikte tekrar yola koyulmuşlardır. Bu defa Ruslar gerçekten çekilmişlerdir. Yola koyulan Osman'lar, Tirebolu üzerinden Harşit'e varmışlardır.¹²¹ Burada Rus istihkâmlarına rastlamışlardır. İstihkâmlar, üstleri örtülü ve kenarları on-on beş kat tel örgüyle, demir kazıklar kullanılarak çevrilmiştir. Cephaneler yerlere dökülmüş durumdadır.¹²² Mevzileri geçerek Görele'nin Karaburun köyüne ulaşmışlardır. Oradan Eynesil'i seyretilmişler, üç yıl aradan sonra memleketlerini görebilmişlerdir. Bir süre daha yürüyerek Görele'ye ulaşmışlardır. Görele'nin içinde peksimet, fetir,¹²³ elbise ve birçok şeyi bulabilmek mümkündür. Çünkü Ruslar çekilince geride birçok şey bırakmışlardır. Bu sıralarda, bazı eşkıyalar yolları kesmiştir. Rus askerleri Görele'den gemilere binerek kaçmışlardır. Osman, burada bir takım Rus asker elbisesi bulmuştur. Üzerine giydiği bu elbise, bedenine büyük gelmiş ise de çıkarmamış ve yola devam etmiştir. Kardeşiyle birlikte Gemi Taşı'na geldiklerinde Türk askerlerine rastlamışlardır. Civardaki kadınlar buradaki askerlere yemek yapıp getirmişlerdir. Sofrada fındık, yoğurt ve bazı gıdalar vardır. Osman'la yanındakiler fındıktan fazlaca yemişler ve hasta olmuşlardır. Yatsı vaktinde Aralık Köyü'nün Yamaklı mahallesine gelmişler, burada Emine Gelin namında bir kadının evinde misafir olmuşlardır. Ertesi gün Eynesil'e geldiklerinde evlerinde halalarının oturmakta olduğunu görmüşler, üç beş

¹¹⁸ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 36-37.

¹¹⁹ Rusya'da çıkan Bolşevik İhtilali'yle Rus işgal kuvvetleri yöreyi terk etmeye başlamıştır. Rusların yöreden çekilmesi sürecinde Ermeni komitacıların taşkınlıkları devam etmektedir. Bkz. Songül Alşan, "Doğu Karadeniz'de Rus Çekilişi Sırasında Ermeni Faaliyetleri (1916-1918)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 17, 2014, s. 173-184.

¹²⁰ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 45-47.

¹²¹ Anadolu kırsallarından Tirebolu'ya dek uzanan kervan yolu, tüm yörenin olduğu gibi Eynesil'in tarihinde de belirleyici bir etken olmuştur. Bu yolla ilgili, Korkmaz'ın anılarında şunlar yer almaktadır: "Çocukluğumdaki 'yaylaya göç'ün yol güzergâhı, tarihi ve önemli ticaret yollarından biridir. Bu yol, Erzincan, Sivas, Suşehri, Alucra, Şebinkarahisar hatta Kayseri gibi Anadolu şehirlerini bir hat üzerinden sahile bağlayan bir 'kervan yolu'dur. Bitiş noktası da o dönemlerde adındaki üç kalesiyle ve doğal limanı ile önemli bir ticaret merkezi olan Tirebolu'dur. Bugünkü Tirebolu ilçesine ticaret kervanlarıyla tacirlerin inmesi, o dönemlerde bu yolun çok önemli olduğunun bir göstergesidir. Yol, Türklerin sahil taraflarına inip yerleşmelerinden sonra 'yayla yolu' olarak kullanılmaya başlamıştır. Bizim çocukluk dönemimizde bile bu yol, yayla göçleri için Beşikdüzü, Eynesil ve Göreleli hayvan sahipleri tarafından da kullanılırdı."; Yalçın Korkmaz, *Çocukluğumda Yayla Göçleri*, Yaz Yayınları, İstanbul 2016, s. 54.

¹²² Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 47.

¹²³ Yörede sac ekmeğine verilen addır.

gün burada kaldıktan sonra göçlerini getirmek için tekrar Espiye'ye gitmişlerdir. Bu zamanlarda yollarda, doğu istikametinde muhacir akınları sürmektedir.¹²⁴

Köseoğlu Osman'la ailesi, Espiye'deki Karaerik Madeni'nden göçüp memleketleri olan Eynesil'e gelmişlerdir. İşgal sürecinde, Eynesil toprakları tümüyle atıl kalmıştır. Gıda ürünleri, yok denecek kadar azalmıştır. Halkın içinde bulunduğu durum, muhacirlikten daha zordur. İşgalin sona ermesinin ardından bir yıl daha açlık ve yokluk yaşanmıştır. İleriki zamanlarda yavaş yavaş tarlalar ekilmeye başlanmış, bahçeler imar edilmiştir.¹²⁵

Savaş ve işgal sürecinde yöredeki erkek nüfus oldukça azalmıştır. Bu süreçte yörede sosyal düzen sarsılmış, huzur ve refah ortamı kalmamıştır. Osman, hatıratında bunları yazarken “hükümsüz milletten ne olur, birbirini yer, aradan çıkarır” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. İşgalin üzerinden günler geçmiş ancak memleket henüz düzelmemiştir. Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekesi'nden kısa bir süre sonra İngilizler İstanbul'u işgal etmişlerdir. Trabzon'da toprakları parçalatan İngilizler, Yunanistan'a da İzmir yöresini işgal etmesi için emir vermişlerdir. Neticede Yunan ordusu İzmir'i işgal etmiştir. Osman'ın ifadesiyle “Atatürk o zaman meydana çıkmış”, şöyle bir haber yayılmaya başlamıştır: “Mustafa Kemal Paşa adında bir adam çıkmış da çete toplarmış. İstanbul'da padişah İngilizlere teslim olmuş...”. Durum giderek ciddileşmiştir. Eşkıya ve asker kaçakları askere tekrar çağırılmıştır. Yunan ordusu Anadolu içlerine kadar ilerlemiştir. Ülkenin her yerinden askerler, sabıkalar ve gönüllü siviller toplanılarak Yunanlılara karşı mücadeleye girişilmiştir.¹²⁶

Sonuç ve Öneriler

Eynesil yöresinin 1916 Temmuz'undan 1918 Şubat'ına kadar maruz kaldığı Rus işgali, hâlâ yöre insanının belleğindeki yerini korumaktadır. İşgalin izlerini, yöre kültüründe önemli bir yere sahip olan atma türkülerde, ağıtlarda, anlatılarda hatta yer ve mevki adlarında görebilmek mümkündür. Doğu Anadolu'dan başlayan Rus istilası, Tirebolu'daki Harşit Çayı'na kadar olan bölgede yoğun nüfus hareketlerine neden olmuştur. Eynesil'den Harşit'e kadarki işgal bölgesinde yaşayan insanların çoğu, işgal kuvvetlerinin yerinden etme uygulamalarına maruz kalmıştır. Savaşabilecek durumda olan gençler, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ilan edilen seferberlikle askere alınmıştır. Anılardan edinilen bilgilere göre, normal zamanlarda kalabalık olan pazar yerleri bile bomboş kalmıştır. Bu süreçte yörede işgale direnebilecek çok sayıda nitelikli kimse yoktur. İşgalden dolayı, savunmasız halde bulunan yaşlı, çocuk ve kadınlar Eynesil'i terk ederek Giresun istikametine doğru göç etmişlerdir. Bu göçler, savunma gücü olmayan kesimin, nerede sonlanacağı belirsiz olan bir dizi yolculuğundan ibarettir. Bu kitlelerin amacı işgal zulmünden kurtulmak için sakin bölgelere ulaşmaktır. Eynesil'den çıkarak batıdaki kıyı kasabalarına göç eden savunmasız kitleler, gittikleri yerlerin nüfus yapısını değiştirmişlerdir. Yalnız bununla da kalmamış, Eynesil kültürünü neredeyse Giresun'un tüm ilçelerine taşımışlardır. Bugün Eynesil'de yaşamakta olan sülalelerin çoğunun Tirebolu, Espiye, Güce, Yağlıdere, Keşap, Dereli, Bulancak ve Piraziz'de kolları bulunmaktadır.

Rus işgali, yörede tarihin akışına yön vermiştir. İşgal, yalnızca insanları büyük acılarla karşılaştıran geçici bir hadiseden ibaret olmayıp, onların mahalli kültürünü ve akrabalık bağlarını da derinden etkilemiştir. Bu yönüyle Rus işgalinin yöredeki etkilerini bugün dahi görmek mümkündür.

İşgalin bitiminde Eynesil'deki yerlerine dönmek isteyen muhacirler, kıtlık ve sefaletten bitkin düşmüş olsa da hürriyetlerine kavuşma sevinci ile aç ve hastalıklı bir şekilde yola koyulmuşlardır. Ancak bunlar, memleketine döndüklerinde meskenlerinin harabe, tarla ve bahçelerinin atıl halde olduğunu görmüşlerdir. Yöreye dair işgal anılarında anlatıldığı üzere, işgalciler evcil hayvanlara ve tarlalara ciddi zararlar vermişlerdi. İşgalin bitiminden sonra birkaç

¹²⁴ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 48-49.

¹²⁵ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 46-50.

¹²⁶ Köseoğlu Osman'ın Hatıratı, s. 53-55.

yıl daha kıtlık ve hastalıklarla mücadele eden yöre halkı, Eynesil'i yeniden bayındır hale getirmeyi başarmıştır. İşgal sona ermiş olsa da Rus çekilişinden sonra başlayan Milli Mücadele süreci ve yöre halkının yurt savunması için farklı cephelere yönelmesini gerektirmiştir. Rus işgalinin, yöre halkının belleğindeki etkileri henüz taze iken yurdun çeşitli yerlerindeki işgallere karşı mücadelede Eynesilli gönüllüler de görev almıştır.

Rus işgali döneminde Eynesil, Görele'ye bağlı bir köy statüsündedir. Bundan ötürü Eynesil'in kurtuluşu Görele ile aynı tarihe (13 Şubat 1918) temellendirilmektedir. Ancak çalışmada da aktarıldığı üzere, Eynesil'in kurtuluşu 14 Şubat 1918'dir. Her yıl 13 Şubat'ta Görele'nin Rus işgalinden kurtuluşu kutlanırken, Eynesil'in kurtuluş tarihi olan 14 Şubat'la ilgili herhangi bir kutlama yapılmamaktadır. Giresun sınırları dâhilinde Rus işgalinin ilk günlerini en ağır biçimde yaşamış olan Eynesil'de, 14 Şubat'ta kurtuluş günü kutlamalarının yapılabilmesi tarihsel dayanaklarla mümkün görünmektedir.

Kaynakça

1. Yazılı Eserler

- Akbulut, Ömer, *Trabzon: Cumhuriyetten Evvel Tarih ve Valiler-I*, İstikbal Matbaası, Trabzon 1955.
- Aksoy, Volkan, "Birinci Dünya Savaşı'nda "Göç"ün Acılarına Tanıklık Eden Şehir: Giresun", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 4/5, 2018, s. 83-101.
- Aksoy, Volkan, "Birinci Dünya Savaşı Hükümetin Trabzon Muhacirlerine Yaptığı Yardımlar ve Yörenin İçinde Bulunduğu Durum", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 17, 2014, s. 113-134.
- Aksoy, Volkan, "Trabzon'da Rus İşgali ve Muhaceret (1916-1918)", *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu (25-27 Eylül 2014)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 831-856.
- Aktepe, Münir, "Tuzcuoğulları İsyanı", *Tarih Dergisi*, Sayı: 5-6, 1953, s. 21-52.
- Antriyasyan, Nişan, *Fındık Ziraatı ve Ticareti*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1331.
- Alpaslan, Teoman, *Topal Osman Ağa*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2007.
- Arslan, Mehmet, "Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Cephesine Askere Alım İşlemleri ve Askerlerin Cepheye İntikalleri", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı: 18, 2015, s. 219-248.
- Arslan, Mustafa, *Görele*, San Matbaası, Ankara 1973.
- Alşan, Songül, "Doğu Karadeniz'de Rus Çekilişi Sırasında Ermeni Faaliyetleri (1916-1918)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 17, 2014, s. 173-184.
- Aydın, Mahir, "Rusya'nın Çanakkale İntikamı: Karadeniz Bombardımanı", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (09-11 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı-I*, Giresun Belediyesi Yayınları, Ankara 2009, s. 571-576.
- Aygün, Necmettin, *Onsekizinci Yüzyılda Trabzon'da Ticaret*, Serander Yayınları, Trabzon 2005.
- Bal, Halil, "Brest-Livosk Antlaşması'ndan Sonra Türkiye ve Ermeniler", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, 2012, 25-51.
- Bal, Mehmet Akif, "Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon-Araklı'da Yaşanan İşgal Olayları ve İşgal Acıları (1914-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 15/30, 2016, s. 31-58.

- Bal, Mehmet Akif, “Trabzon’un Rus Donanmasının Bombardımanı ve Bombardımanın Trabzon’a Etkileri (1914-1916)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 27/81, 2011, s. 545-576.
- Balcıoğlu, Mustafa, “Birinci Dünya Savaşı Sırasında Karadeniz’de Rum Faaliyetleri ve Sivil Tepki”, *OTAM*, Sayı: 4, 1993, s. 91-97.
- Bostan, M. Hanefi, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
- Cin, Mustafa, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun’da Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, *Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (Sempozyum Bildirileri)*, Ümit Matbaası, Ankara 2003, s. 165-172.
- Clavijo, Ruy Gonzales De, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, Çeviren: Ö. Rıza Doğrul, Ses Yayınları, İstanbul 1993.
- Çakmak, Zafer, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007.
- Çoban, Şükrü, “Görel-Eynesil Kalesi’nin Topa Tutulması”, *Görel Ekspres*, 29.02.2016.
- Demir, Necati, “Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı’nın Kuruluşu”, *G.Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı: 63, 2012, s. 77-110.
- Genç, Zafer, “Rus İşgali Sırasında Trabzon ve Yöresinde Meydana Gelen Tahribat (18 Nisan 1916–24 Şubat 1918)”, <http://www.zafersen.com/rus-ısgali-sirasinda-trabzondaki-tahribat.pdf> (30.11.2017).
- Goloğlu, Mahmut, *Trabzon Tarihi*, Serander Yayınları, Trabzon 2000.
- Gülay, Abdullah, *Ağasar Çepni Kültürü*, Geyikli Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2001.
- Gündüz, Tufan, *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri*, Bilge Yayınları, Ankara 1997.
- Günergun, Feza, “Türkiye’de Güneşi Tutulması Gözlemleri Üzerine Notlar”, *Dört Öge*, Sayı: 1/1, 2012, s. 17-45.
- Gürsoy, Ahmet, “Giresun Kazası’nın Vilayet Oluşu”, *Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (Sempozyum Bildirileri)*, Giresun 2003, s. 98-102.
- Hacıfettahoğlu, İsmail, *Sakarya Şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Bey*, Atlas Yayınları, İstanbul 2003.
- Işık, Adem, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- Kaya, Mevlüt, “Giresun Tarihinde Bir Ayrıntı: Köseoğlu Osman’ın Hatıraları (1906-1935)”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3/1, 2017, s. 58-81.
- Kaya, Mevlüt, “Görelle Rüstemzâde Abdülhamid’in Mektuplarında Askerlik ve Sosyal Hayat”, *Uluslararası Tarih ve Gelecek Dergisi*, Sayı: 2/3, 2016, s. 117-144.
- Kaya, Mevlüt, *Bağdat’tan Görel’ye Mektuplar*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2017.
- Kaya, Mevlüt, *Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü*, Yüksel Ofset, Samsun 2007.
- Kaya, Mevlüt, *Çepniler Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri*, Togan Yayınları, İstanbul 2011.
- Kaya, Mevlüt, *Eynesil Tarihi ve Kültürü*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2017.
- Korkmaz, Yalçın, *Çocukluğumda Yayla Göçleri*, Yaz Yayınları, İstanbul 2016.
- Köseoğlu Osman’ın Hatıratı, *Ziya Köse Arşivi*, Yayınlanmamış, Eynesil 1964.

- Kutlu, Şaban, *Geçmişten Günümüze Her Yönüyle İnanca Köyü*, Melisa Matbaası, İstanbul 2007.
- Kutlu, Şaban, *Yitik Kent Çanakçı*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul 2001.
- Lowry, Heath W., *Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Menteşeoğlu, Erden, *Osman Ağa*, Yeşilgiresun Matbaası, Giresun 1991.
- Öksüz, Hikmet-Usta, Veysel, "I. Dünya Savaşı Sırasında Rus Donanmasının Trabzon ve Çevresini Bombalaması", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 24, 2014, s. 25-51.
- Özcan, Besim, "Trabzon Eyaleti'nin Kırım Harbi'ne Katkıları", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, 2001, s. 247-260.
- Özgenç, Emine, *Eynesil Ana*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.
- Rus İmparatorluk Kayıtlarında Ermeni Sorunu (1912-1917)-II*, Hazırlayan: Natalia Chernichenkına, Erzincan Üniversitesi Yayınları, Erzincan 2017.
- Saltık, Veli, *Çepniler ve Güvenç Abdal Ocağı*, Özdoğan Yayınları, Ankara 2016.
- Selimoğlu, Nihat Çelik, *Doğu Karadeniz'de Kuva-i Milliye ve Mihenk Yeri ve Görele*, Eser Sahibinin Kendi Yayını, Trabzon 2011.
- Sümer, Faruk, *Çepniler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.
- Tanyu, Hikmet, *Dinler Tarihi Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1973.
- Tekir, Süleyman, "Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Rus İşgal Bölgelerinden Yapılan Göçler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 16/30, 2016, s. 43-65.
- Tosun, Murat Dursun, *Arşiv Belgelerinde Giresun Tarihinde Yaşananlar ve Ayrıntıları*, Rıhtım Dijital Matbaa, İstanbul 2017.
- Türkyılmaz, Halil İbrahim, *Dünden Yarına Tüm Yönleriyle Eynesil*, Eynesilliler Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1995.
- Usta, Veysel, "Tanıkların Kaleminden Rus İşgalinden Sonra Trabzon'un Durumu", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 17, 2014, s. 135-172.
- Yavuz, Nurcan, "Erzincan Mütarekesi'nin Türk Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 28, 1995, s. 207-232.
- Yediyıldız, Bahaeddin, *Ordu Tarihinden İzler*, Fast Yayınları, İstanbul 2000.
- Yüksel, Ayhan, "Görele: Coğrafyası, Tarihi ve Tarihi Şahsiyetleri", *Görele Kültür Sanat Sempozyumu (20 Aralık 2003 Bildiriler)*, Hazırlayan: S. Çiçek vd., Görele Dernekler Birliği Yayınları, İstanbul 2005, s. 1-28.
- Yüksel, Ayhan, *Giresun Tarihi Yazıları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

2 .Kişisel Görüşmeler

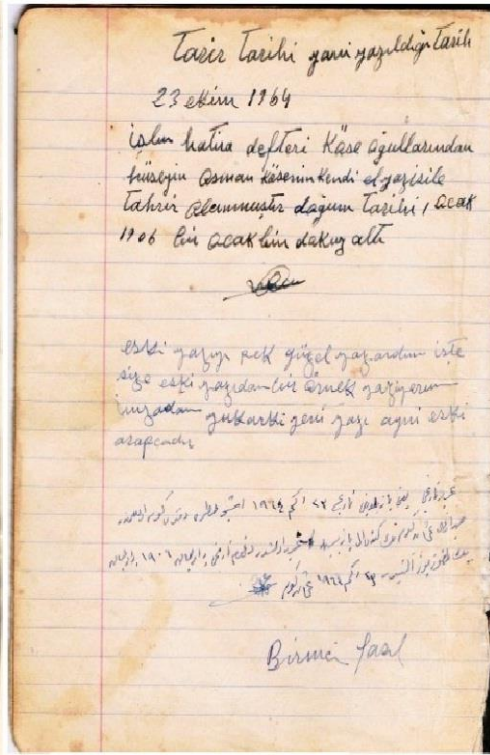
- Çakır, Mustafa, 1955 Eynesil doğumlu, Emekli öğretmen (Kişisel görüşme: 08.05.2017).
- Çelik, Nihat, 1934 Görele doğumlu, Şair-yazar (Kişisel görüşme: 09.05.2017).
- Çetin, Harun, 1963 Eynesil doğumlu, Esnaf (Kişisel görüşme: 08.05.2017).
- Çoban, Şükrü, 1953 Zonguldak doğumlu, Öğretmen (Kişisel görüşme: 12.07.2017-09.05.2017).
- Çoban, Turan, 1953 Eynesil doğumlu, Emekli (Kişisel görüşme: 17.06.2017).

Keskin, Akif, 1958 Eynesil doğumlu, Esnaf (Kişisel görüşme: 17.04.2017-30.05.2017).

Ekler

Köseoğlu Osman.

**Köseoğlu Osman'ın
Hatıratı'nın giriş kısmı.**